

Y CASGL;

NEU

GRYNHODAD O DRAETHODAU, CAN-
IADAU, A LLYTHYRON,

PERTHYNOL I

SAINT Y DYDDIAU DIWEDDAF.

“Cesglwch y briw fwyd,”—CRIST.

GAN JOHN DAVIS, MERTHYR.

MERTHYR-TYDFIL:

ARGRAFFWYD AC AR WERTH GAN J. DAVIS, GEORGETOWN ;

AR WERTH HEFYD

Gan y Saint yn gyffredinol, a llawer o Lyfrwerthwyr,
trwy y Deau a'r Gogledd.

1851.

CYNNWYSIAD.

TRAETHODAU.

- DARLITHIAU AR FFYDD. Gan Joseph Smith.
Y Doniau Ysbrydol yn Mrawdlys y Gelyn. Gan John Davis.
Sylwadau ar Bregeth ynghylch "Saint y Dyddiau Diweddaf a Doniau Gwyrthiol." Gan John Davis.
Bedydd. Gan John Davis.
Corff Crist, neu yr Eglwys. Gan John Davis.
Sylwadau ar yr Hyn sydd o Ran, a'r Hyn sydd Berffaith: Gan John Davis.
Pregethu i'r Ysbrydion yn Ngharchar, a Bedyddio dros y Meirw: Gan John Davis.
Ffordd y Bywyd Tragwyddol. Gan John Davis.
Traethawd ar Wyrthiau. Gan John Davis.
Yr Achos Mawr Cyntaf, neu Alluoedd Hunan-symudol y Bydyssawd. Gan Orson Pratt, A.C.
Profwch bob Peth, yn cynnwys Athrawiaeth Bedyddiadau, Rhesymau, &c., a Gwr Cloff y Deml. Gan John Davis ac R. Evans.
Athrawiaeth Iachus. Gan John Davis.
Ymddyddanion, yn cynnwys Ruddioldeb Beiblau i'r Paganiaid, y Parchedig a'r Pagan, a Chredo Saint y Dyddiau Diweddaf. Gan John Davis.
Ewch, a Dysgwch. Gan John Davis.

CANIADAU.

- Ymddyddan rhwng y Parchedig a'r Bachgenyn. Gan John Davis
Cân Pregethwr. Gan John Davis.
Crefydd a Grym, &c. Gan John Davis a T. Harries.
Tystiolaeth y Sant. Gan John Davis.
Dyddiau Noah. Gan John Davis.
Father, Son, and Daughter. By John Taylor:
Y Tad, Mab, a'r Ferch. Cyf. gan Ben. Davies:
A Welcome Hymn. By John Davis.
Duw Mawr y Sectariaid. Gan John Richards.

LLYTHYRON.

- Yr Epistol Cyffredinol Cyntaf o'r Dyffryn.
Hanes Ymfudiad y Saint i California.
Cyfarwyddiadau i Ymfudwyr.
Tri Llythyr oddiwrth Capt. Jones, ac un oddiwrth Mrs. Lewis, o Ddinas y Llyn Halen.
Llythyr oddiwrth Capt. D. Jones at Wm. Phillips, yn cynnwys Newyddion o Seion.

MEMORANDUM

TO :

THE PRESIDENT

FROM :

SUBJECT :

DATE :

RE :

BY :

FOR :

APPROVED :

DATE :

RE :

BY :

FOR :

APPROVED :

DATE :

RE :

BY :

FOR :

APPROVED :

DATE :

RE :

BY :

FOR :

APPROVED :

DATE :

RE :

BY :

FOR :

APPROVED :

DATE :

RE :

BY :

FOR :

APPROVED :

DATE :

RE :

BY :

FOR :

APPROVED :

DATE :

RE :

BY :

FOR :

APPROVED :

DATE :

RE :

BY :

FOR :

APPROVED :

DATE :

Digitized by the Internet Archive
in 2012 with funding from

Corporation of the Presiding Bishop, The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints

DARLITHIAU

AR

F F Y D D,

Y RHAI.

A DRADDODWYD YN WREIDDIOE O FLAEN DOS-
PARTH O HENURIAID, YN KIRTLAND,
OHIO, YN AMERICA.

GAN JOSEPH SMITH.

MERTHYR-TYDFIL:

MARGRAFFWYD AC AR WERTH GAN J. DAVIS, GEORGETOWN;

AR WERTH HEFYD

**Gan y Saint yn gyffredinol, a llawer o Lyfrwerthwyr,
trwy y Deau a'r Gogledd.**

1850.

HYSBYSIAD:

Ar ddymuniad amrywiol o ddarllenwyr UDGORN SEION, yr ydym yn cyhoeddi y Darlithiau canlynol ar Ffydd yn lyfrvyn ar ben ei hun, allan o'r cyhoeddiad hwnw, fel y gallo fod o fewn cyrhaedd pawb. Nid oes eisieu dweyd dim er canmawl y Darlithiau, canys gŵyr pawb am fedruswydd eu hysgrifenydd. Darfu i ni eu cyfieithu o'r *Doctrine and Covenants*, er adeiladaeth i'n cydgenedl; a gobeithiwn y gwnant hwythau ddefnydd da o honynt, fel y byddont er eu lles.

J. DAVIS.

DARLITHIAU AR FFYDD.

DARLITH I.

GAN mai ffydd yw yr egwyddor gyntaf mewn crefydd ddadguddiedig, a sylfaen pob cyfiawnder, y mae o ganlyniad yn hawlio y lle cyntaf mewn cwrs o ddarlithiau a fwriedir er iawn ddeall athrawiaeth Iesu Grist.

Wrth ymdrin â'r pwnc o ffydd, cawn gadw at y drefn ganlynol:—

Yn gyntaf,—Ffydd ei hunan—beth ydyw?

Yn ail,—Y gwrthddrych ar ba un y gorphwysa. Ac

Yn drydydd,—Yr effeithiau a ddylifant oddiwrthi.

Yn gysson â'r drefn hon, y mae genym yn gyntaf i sylwi pa beth ydyw ffydd.

Mae awdwr yr epistol at yr Hebreaid, yn yr unfed bennod ar ddeg o'r epistol hwnw, a'r adnod gyntaf, yn rhoddi yr eglurhad canlynol ar y gair *ffydd*:—

“Ffydd yn wir yw sail y pethau yr ydys yn eu gobeithio, a sierwydd y pethau nid ydys yn eu gweled.”

Oddiwrth hyn dysgwn mai ffydd yw y sierwydd sydd gan ddynion o fodoliaeth pethau na welsant, a'r egwyddor o weithrediad yn mhob bod deallgar.

Pe buasai dynion yn iawn ystyried eu hunain, a throï eu meddyliau a'u myfyrdodau at weithrediadau eu meddwl eu hunan, canfyddent yn union mai ffydd, a ffydd yn unig, yw yr achos

symudol o bob gweithrediad ynddynt; ac hebddi byddai y meddwl a'r corff mewn sefyllfa ddifwyd, a pheidiai eu holl ymdrech- iadan, yn gorfforol a meddyliol.

Pe troai y dosparth yma yn ol, ac edrych ar hanes eu bywyd, o'r amser cyntaf y gallent gofio, a gofyn iddynt eu hunain pa egwyddor a'u cynhyrfodd i weithredu, neu pa beth a roddodd nerth a bywiogrwydd yn eu holl anturiaethau, galwadau, a gorch- wylion cyfreithlawn, pa beth fyddai yr ateb? Ai nid y sierwydd a feddem am bethau nad oeddem wedi weled etto, a fyddai? Ai nid y gobaith a feddech, mewn canlyniad i'ch ffydd mewn bodol- iaeth pethau anweledig, a'ch cynhyrfodd chwi i weithredu ac ymdrechu er mwyn eu meddiannu? Ai 'nid ydych chi yn ymddibynu ar eich ffydd, neu gred, er cyrhaedd pob gwybodaeth, doethineb, a newyddion? A wnelech chi ymdrechu i gyrhaedd doethineb a newyddion, oni buasai eich bod yn credu y gallech eu cael? A wnelech chi hau, pe byddech heb gredu y cawsech fedu? A wnelech chi blanu, pe credasech na chawsech gasglu o'r ffewyth? A wnelech chi geisio, pe na chredasech y caech? A wnelech chi chwlio, oddieithr eich bod yn credu y cawsech afael? Neu a wnelech chi guro, oddieithr eich bod yn credu y buasid yn agor i chi? Mewn gair, a oes rhywbeth a allech chi fod wedi ei wneyd, yn gorfforol neu feddyliol, pe buasech heb gredu yn flaenorol? Ai nid yw eich ymdrechladau o bob math, yn ymddibynol ar eich ffydd? Neu, a allwn ni ofyn, pa beth sydd genych, neu a fu genych, ag na chafwyd trwy weithrediad eich ffydd? Ai nid yw eich bwyd, eich gwisgoedd, eich lletty,— oll yn deillio trwy ffydd? Adfyfyriwch, a holwch eich hunain os nad yw y pethau hyn felly.—Trowch eich drychfeddyliau ar eich meddwl eich hunain, ac edrychwch os mai nid ffydd yw yr achos symudol o bob gweithredial ynoch; ac os mai hi yw yr achos symudol ynoch chi, pabam nad yn mhob bod deallgar arall hetyd?

A chan mai ffydd yw yr achos symudol o bob gweithrediad mewn pethau tymmorol, felly hefyd mewn pethau ysbrydol; canys y mae'r Iachawdwr wedi dweyd, a hyny yn wirioneddol, mai y neb a *gredo* ac a fedyddier, a fydd cadwedig. Marc xvi, 16.

Fel ag yr ydym yn derbyn pob bendithion tymmorol trwy ffydd, efelly yn yr un modd y derbyniwn trwy ffydd yr holl fendithion ysbrydol ag yr ydym yn dderbyn. Ond y mae ffydd nid yn unig

yn egwyddor o weithrediad, ond o allu hefyd, yn mhob bod deallgar, pa un bynag ai yn y nefoedd ai ar y ddaear. Fel hyn y dywed awdwr yr epistol at yr Hebreaid, xi, 3 :—

“Wrth ffydd yr ydym yn deall wneuthur y bydoedd trwy air Duw, yn gymmaint nad o bethau gweledig y gwnaed y pethau a welir.”

Wrth hyn y deallwn mai yr egwyddor o allu a fodolai yn mynwes Duw, trwy yr hon y lluniwyd y bydoedd, oedd ffydd; ac mai o herwydd yr egwyddor hon o allu yn bodoli yn y Duwdod, y mae pob peth creuedig yn bodoli; fel ag y mae pob peth yn y nefoedd, ar y ddaear, neu oddtan y ddaear, yn bodoli o herwydd ffydd fel ag y bodola ynddo Ef.

Oni buasai yr egwyddor o ffydd, ni fuasai y bydoedd byth yn cael eu llunio, ac ni chawsai dyn ei wneuthur o bridd. Hon yw yr egwyddor trwy ba un y mae'r Jehofa yn gweithio, a thrwy yr hon y mae yn gweithredu gallu dros bethau tymmorol yn gystal â thragywyddol.—Cymmerwch yr egwyddor neu'r briodoledd hon—o herwydd y mae yn briodoledd—oddiwrth y Duwdod, a darfyddai fodoli.

Pwy na all weled, os lluniodd Duw y bydoedd trwy ffydd, nad trwy ffydd hefyd y mae efe yn gweithredu gallu arnynt, ac mai ffydd yw yr egwyddor o allu? ac os mai yr egwyddor o allu, y mae yn rhaid ei bod mewn dyn yn gystal ag yn y Duwdod? Dyma dystiolaeth yr holl ysgrifenywyr ysbrydoledig, a'r wers a fuont hwy yn ymdrechu ei dysgu i ddyn.

Dywed yr Iachawdwr (Math. xvii, 19, 20), wrth egluro yr achos nad allai ei ddyscyblion fwrw y cythraul allan, mai o herwydd eu hanghrediniaeth oedd; “canys yn wir y dywedaf i chwi, Pe bai genych ffydd megys gronyn o had mwstard, chwi a ddywedech wrth y mynydd hwn, Symud oddiyma draw, ac efe a symudai; ac ni fydd dim anmhosibl i chwi.”

Y mae Moroni, pan yn talfyru a chrynhofi cof-lyfrau ei dad, yn rhoddi i ni yr hanes canlynol o ffydd yn egwyddor o allu. Dywed, yn nhud. 540, mai ffydd Alma ac Amulek a achosodd i furiau y carchar i ddryllio, fel y desgrifir yn nhud. 251; mai ffydd Nephi a Lehi a achosodd gyfnewidiad i gael ei weithredu yn nghalonau y Lamaniaid, pan y cawsant eu gorchuddio gan yr Ysbryd Glân a chan dân, fel y gwelir yn nhud. 403; ac mai trwy ffydd y syar-

udwyd y mynydd Zerín pan lefarodd brawd Jared yn enw yr Arglwydd. Gwel hefyd tud. 541, o'r ail argraffiad Ewropaidd.

Mewn ychwanegiad at hyn dywedir yn Heb. xi, 32—35, i Gedeon, Barac, Samson, Jephthae, Dafydd, Samuel, a'r prophwydi, trwy ffydd, oresgyn teyrnasoedd, gwneuthur cyflawnder, cael addewidion, cau safnau llewod, diffodd angerdd y tân, dianc rhag miu y cleddyf, cael eu nerthu o wendid, eu gwneyd yn gryfion. mewn rhyfel, a gyru byddinoedd yr estroniaid i gilio, a gwragedd i dderbyn eu meirw trwy adgyfodiad, &c., &c.

Josua hefyd, yn ngolwg holl Israel, a orchymynodd i'r haul a'r lleuad i sefyll; a bu felly. Jos. x, 12.

Yr ydym yn deall yma, fod yr ysgrifenywyr ysbrydoledig yn dwyed fod yr holl bethau hyn yn cael eu cyflawni trwy ffydd. Trwy ffydd y lluniwyd y bydoedd. Llefarodd Duw, clywodd *chaos*, a daeth y bydoedd i drefn trwy y ffydd ag oedd ynddo Ef. Efelly gyda dyn hefyd; llefarodd trwy ffydd yn enw Duw, a safodd yr haul, ufyddhaodd y lleuad, symudodd y mynyddoedd, cwympiodd carcharau, cauwyd safnau llewod, collodd y galon ddynol eu heiddigedd, tân ei angerdd, byddinoedd eu gallu, y cleddyf ei ddychryn, ac angeu ei awdurdod; a'r cyfan o hyn trwy y ffydd ag oedd ynddynt.

Oni buasai y ffydd ag oedd mewn dyn, gallent fod wedi llefaru wrth yr haul, y lleuad, y mynyddoedd, carcharau, y galon ddynol, y tân, y byddinoedd, y cleddyf, ac wrth angeu, yn ofer!

Ffydd, ynte, yw yr egwyddor fawr lywodraethol gyntaf ag sydd â gallu, rheolaeth, ac awdurdod ar bob peth; trwyddi y maent yn bodoli, trwyddi y maent yn cael eu dâl i fyny, trwyddi y maent yn cael eu cyfnewid, neu trwyddi y maent yn aros, yn unol ag ewyllys Duw. Hebddi nid oes dim gallu, ac heb allu ni allai fod creadigaeth na bodoliaeth!

DARLITH II.

Wedi dangos yn ein darlith flaenorol "ffydd ei hunan—pa beth ydyw," cawn fyued yn mlaen i ddangos, yn ail, y gwrthddrych ar ba un y gorphwysa.

Yr ydym yn sylwi yma mai Duw yw yr unig lywodraethwr

uchel a'r bod annibynol, yn yr hwn y mae pob cyflawnder a pherffeithrwydd yn bodoli; yr hwn sydd yn hollalluog, hollbresennol, a hollwybodol; heb ddechreu dyddiau na diwedd einioes; ac mai ynddo ef y mae pob rhodd dda ac egwyddor dda yn bodoli; ac mai efe yw tad y goleuni; ynddo ef y mae yr egwyddor o ffydd yn bodoli yn annibynol, ac efe yw y gwrthrych yn yr hwn y mae ffydd pob bod rhesymol a chyfrifol arall yn canolbwyntio am fywyd ac iachawdwriaeth.

Mewn trefn i osod alian y rhan hon o'r pwnc mewn modd goleu ac eglur, bydd yn anghenrheidiol myned yn ol i ddangos y tystiolaethau y mae dyno'ryw wedi gael, a'r sylfaen ar ba un mae y tystiolaethau hyn yn cael, neu wedi cael eu hadeiladu oddiar y cread, i greu mewn bodoliaeth Duw.

Nid y tystiolaethau hyn y amlygir yn ngwaith y greadigaeth, y rhai a ganfyddwn a'u llygaid naturiol yn barhaus, yw y rhai a feddyliwn. Yr ydym yn ymwybodol, yn ol dauguddiad Iesu Grist, fod gwaith y greadigaeth yn ei holl dulliau a'i amrywiaethau, yn dangos yn eglur ei dragywyddol allu ef a'i Dduwdod. Rhuf. i, 20. "Canys ei anweledig bethau ef er creadigaeth y byd, wrth eu hystyried yn y pethau a wnaed, a welir yn amlwg; sef ei dragywyddol allu ef a'i Dduwdod." Ond meddyliwn y tystiolaethau hyn y rhai y cyflwynwyd i feddyliau dynion y drychfeddyliau cyntaf o fodoliaeth Duw a greodd bob peth.

Cawn frysio yn awr i edrych ar sefyllfa dyn yn ei gread cyntaf. Y mae Moses, yr hanesydd, wedi rhoddi i ni yr hanes canlynol am dano yn y bennod gyntaf o lyfr Genesis, yn dechreu yn yr 20fed adnod, ac yn diweddu yn y 30ain. Copïwn o'r cyfieithad newydd.

"A'r Arglwydd Dduw a ddywedodd wrth yr Unig Anedig, yr hwn oedd gydag ef o'r dechreuad, Gwnawn ddyn ar ein delw ni, yn ol ein llun ein hunain; a gwnaethpwyd hyn.

"A'r Arglwydd Dduw a ddywedodd, Bydded iddynt arglwyddiaethu ar bysg y môr, ac ar ehediaid y nefoedd, ac ar yr anifeiliaid, ac ar yr holl ddaear, ac ar bob ymlusgiad a ymlusgo ar y ddaear.

"Felly Duw a greodd y dyn ar ei ddelf ei hun, yn ol llun yn Unig Anedig y creodd efe ef; yn wryw ac yn fenyw y creodd efe hwynt. A Duw a'u bendithiodd hwynt, a Duw a ddywedodd wrthynt, Ffrwythwch, ac amlhewch, a llenwch y ddaear, a dros-

tyngwch hi; ac arglwyddiaethwch ar bysg y môr, ac ar ehediaid y nefoedd, ac ar bob peth byw a ymsymudo ar y ddaear.

“A'r Arglwydd Dduw a ddywedodd wrth y dyn, Wele, mi a roddais i chwi bob llysiuyn yn hadu had, yr hwn sydd ar wyneb yr holl ddaear, a phob pren yr hwn y mae ynddo flrwyth pren yn hadu had, i fod yn fwyd i ehw.”

Etto, Genesis ii, 15, 16, 17, 18, 19, 20. A'r Arglwydd Dduw a gymmerodd y dyn, ac a'i gosododd ef yn ngardd Eden, i'w llafurio ac i'w chadw hi. A'r Arglwydd Dduw a orchymynodd i'r dyn, gan ddywedyd, O bob pren o'r ardd gan fwyta y gellwch fwyta: ond o bren gwybodaeth da a drwg, na fwytwch o hono, ac na chyffwiddwch ag ef; er hyny, gellwch ddewis drosoch eich hun, o herwydd y mae yn cael ei roddi i chwi, ond cofiwch fy mod i yn ei wahardd, oblegid yn y dydd y bwytwch chwi o hono, gan farw y byddwch farw.

“A'r Arglwydd Dduw a luniodd o'r ddaear holl fwystfilod y maes, a holl ehediaid y nefoedd; ac a'u dygodd at Adda, i weled pa enw a roddai efe iddynt hwy. * * * A phia fodd bynag yr enwodd Adda bob peth byw, hyny fu ei enw ef. Ac Adda a enwodd enwau ar yr holl anifeiliaid, ac ar ehediaid y nefoedd, ac ar holl fwystfilod y maes.”

Oddiwrth y pethau blaenorol, yr ydym yn drsgu sefyllfa dyn yn ei gread cyntaf, y wybodaeth â'r hon y cafodd ei gynnysgaethu, a'r sefyllfa uchel a dyrchafedig yn yr hon y gosodwyd ef ynddi—arglwydd a llywodraethwr pob peth ar y ddaear; ac ar yr un pryd yn mwynhau cymdeithas a chyfeillach â'i Wneuthurwr, heb un lèn i wahanu rhyngddynt. Yn nesaf, awn yn mlaen i sylwi ar yr hanes a roddir o'i gwmp, a i anfoniad allan o ardd Eden, ac o bresennoldeb yr Arglwydd.

Ychwanega Moses:—“A hwy (Adda ac Efa) a glywsant lais yr Arglwydd Dduw, pan oeddynt yn rhodio yn yr ardd gydag awel y dydd; ac ymguddiodd Adda a'i wraig o olwg yr Arglwydd Dduw, yn mysg prenau yr ardd. A'r Arglwydd Dduw a alwodd ar Adda, ac a dywedodd wrtho, Pa le yr ydych chi yn myned? Yntau a ddywedodd, Eich llais a glywais yn yr ardd; a mi a ofnais, oblegid mi a welais fy mod yn noeth, ac a ymguddiais.

“A dywedodd yr Arglwydd Dduw wrth Adda, Pwy a fynegodd i chwi eich bod yn noeth? Ai o'r pren y gorchymynaswn i chwi na fwytaech o hono, y bwytasoch? Os felly, gan farw y bydd-

wch farw! A'r dyn a atebodd, Y wraig a roddasoch i mi, ac y gorchymynasoch iddi aros gyda mi, a roddodd i mi o ffrwyth y pren, a mi a fwyteais.

"A'r Arglwydd Dduw a ddywedodd wrth y wraig, Pa beth yw hyn yr ydych chi wedi wneyd? A'r wraig a ddywedodd, Y sarff a'm twyllodd, a bwyta a wnaethum.

"Ac etto, yr Arglwydd a ddywedodd wrth y wraig, Gan amlhau yr amlhaf eich poenau chi a'ch beichiogi: mewn poen y dygwch blant; a'ch dymuniad fydd at eich gwr, ac efe a lywodraetha arnoch chi.

"A'r Arglwydd Dduw a ddywedodd wrth Adda, Am wrandaw o honoch ar lais eich gwraig, a bwyta o ffrwyth y pren am yr hwn y gorchymynaswn i chi, gan ddywedyd, Na fwytewch o hono; melldigedig fydd y ddaear o'ch achos chi: trwy lafur y bwytewch o honi holl ddyddiau eich einioes. Drain hefyd ac ysgall a ddwg hi i chi; a llysiau y maes a fwytewch chi. Trwy chwys eich wyneb y bwytewch fara, hyd pan ddychwelwch i'r ddaear;—oblegid gan farw y byddwch farw—oblegid o honi y cymmerwyd chi; o herwydd pridd oeddych, ac i'r pridd y dychwelwch." Canlynwyd hyn yn uniongyrchol â chyflawniad o'r hyn a grybwyllasom o'r blaen. Gyrwyd neu danfonwyd y dyn allan o Eden.

Mae dau beth o bwys yn cael eu dangos yn y ddyfyniadau blaenorol. Yn gyntaf, wedi i ddyn gael ei greu, ni chafodd ei adael heb wybodaeth a dealltwriaeth, i grwydro mewn tywyllwch a threulio ei einioes mewn anwybodaeth ac ambeuaeth (ar y pwynt mawr a dyddorol a effeithiai ei ddedwyddwch), mewn perthynas i'r ffaith eglur gan bwy y crewyd ef; neu i bwy yr oedd yn gyfrifol am ei ymddygiad. Ymddyddanai Duw ag ef wyneb yn wyneb. Yn ei bresennoldeb yr oedd yn cael caniatâd i sefyll, ac o'i enau ei hun yr oedd yn cael caniatâd i dderbyn dysgeidiaeth. Clywodd ei lais—rhoddiodd o'i flaen—a sylodd ar ei ogoniant—tra yr oedd gwybodaeth yn agor ei ddealltwriaeth, a'i alluogi i roi enwau ar y llu dirfawr o weithredoedd ei Wneuthurwr.

Yn ail, yr ydym wedi gweld, er i ddyn droseddu, nad oedd ei drosedd yn ei amddifadu o'r wybodaeth flaenorol â'r hon y cyn nysgaethwyd ef mewn perthynas i fodoliaeth a gogoniant ei Greawdwr; oblegid nid cynt y clywodd ei lais, nag yr ymdrechodd ymguddio o'i wydd.

Wedi dangos, ynte, yn y lle blaenaf, i Dduw ddechreu cyfrinachus a dyn yn uniongyrchol wedi iddo " anadlu yn ei ffroenau ef anadl einioes," ac na pheidiodd wneuthur ei hun yn adnabyddus iddo. hyd y nod wedi ei gwmp; cawn frysio i ddangos yn nesaf, er iddo gael ei ddanfôn allan o ardd Eden, nad oedd ei wybodaeth o fodoliaeth Duw wedi ei cholli, ac na ddarfyddodd Duw amlygu ei ewyllys iddo.

Yn nesaf cawn fyned yn mlaen i ddangos yr hanes am y dadguddiad uniongyrchol a dderbynïai dyn wedi cael ei yru o Eden, a chopïo yn mhellach o'r cyfieithiad newydd:—

" Ar ol i Adda gael ei yru allan o'r ardd, dechreuodd lasurio y ddaear, a llywodraethu ar holl anifeiliaid y maes, a bwyta ei fara trwy chwys ei wyneb, fel y gorchymynodd yr Arglwydd iddo; a galwodd ef ar enw yr Arglwydd, ac felly y gwnaeth Efa ei wraig hefyd. A chlywsant hwy lais yr Arglwydd, o'r ffordd a arweinïai i ardd Eden, yn llefaru wrthynt, ac ni welsant ef, oblegid yr oeddynt wedi eu cau allan o'i bresenoldeb: ond efe a roddodd iddynt orchymynion i addoli yr Arglwydd eu Duw, ac offrymu y blaenffrwyth o'u diadelloedd yn offrwm i'r Arglwydd: A bu Adda yn ufydd i'r gorchymyn.

" Ac ar ol llawer o ddydiau ymddangosodd angel yr Arglwydd i Adda, gan ddywedyd, Paham yr ydych chi yn offrymu aberthau i'r Arglwydd? Ac Adda a ddywedodd wrtho, Nid wyf yn gwybod; ond y mae'r Arglwydd wedi gorchymyn i mi offrymu aberthau.

" A'r angel a ddywedodd wrtho, Mae y peth hwn yn gyffelybiaeth i aberthiad Cyntaf Anedig y Tad, yr hwn sydd yn llawn gras a gwirionedd. A bydded i chi wneyd pob peth a wneloch yn enw y Mab, a bydded i chi edifarhau a galw ar Dduw yn ei enw efdros byth. Yn y dydd hwnw yr Ysbryd Glân a ddysgynodd ar Adda, a dygodd dystiolaeth o'r Tad a'r Mab."

Mae y dyfyniad neu'r crynodeb olaf hwn yn dangos y ffaith bwysig hon, i'n rhieni cyntaf, er iddynt gael eu gyru allan o ardd Eden, ac hyd y nod eu gwahanu oddiwrth bresenoldeb Duw gan lèn, etto meddent wybodaeth o hyd am ei fodoliaeth, a hyny yn ddigonol i'w hannog i alw arno. Ac yn mhellach, mai nid cynt y cafodd trefn achub ei dadguddio i ddyn, ac i yntau ddechreu galw ar Dduw, nag y rhoddwyd yr Ysbryd Glân, yn dwyn tystiolaeth o'r Tad a'r Mab.

Y mae Moses hefyd yn rhoddi lhanes i ni, yn y bedwerydd a Genesis, am drosedd Cain, a chyñawnder Abel, ac am ddadguddiadau Duw iddynt. Dywed, "wedi talm o ddyddiau i Cain ddwyn o ffrwyth y ddaear offrwm i'r Arglwydd. Ac Abel yntau a ddwg o flaenffrwyth ei ddefaid, ac o'u brasder hwynt. A'r Arglwydd a edrychodd ar Abel, ac ar ei offrwm: ond nid edrychodd efe ar Cain, nac ar ei offrwm ef. Yn awr Satan a wybu hyn, a boddlonwyd ef. A digllonodd Cain yn ddirfawr, fel y syrthiodd ei wynebpryd. A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Cain, Paham y lldiasoch? paham y syrthiodd eich gwynebpryd? Os da y gwnewch, oni chewch oruchafiaeth? ac oni wnewch yn dda, pechod a orwedd wrth y drws; ac y mae Satan yn dymuno eich cael chwi; ac oni wrandewch ar fy ngorchymynion, gwnaf eich rhoddi i fyny, a bydd i chwi megys yr ewyllysio efe.

"A Chain a aeth allan i'r maes, ac a ymddyddanodd â'i frawd Abel. A thra yr oeddynt hwy yn y maes, Cain a gododd yn erbyn Abel ei frawd, ac a'i lladdodd ef. A gorfoleddodd Cain yn yr hyn a wnaeth, gan ddywelyd, Yr wyf yn rhydd; yn awr diau y daw diadelloedd fy mrawd i'm dwylaw i.

"Ond yr Arglwydd a ddywedodd wrth Cain, Pa le y mae Abel, eich brawd? Yntau a ddywedodd, Nis gwn; ai ceidwad fy mrawd ydwyf fi? A dywedodd yr Arglwydd, Beth a wnaethoch? llefgwaed eich brawd sydd yn gwaeddi arnaf fi o'r ddaear. Ac yr awr hon melldigedig ydych chi o'r ddaear, yr hon a agorodd ei safn i dderbyn gwaed eich brawd o'ch llaw chwi. Pan lafuriech y ddaear, ni ychwanega hi roddi ei ffrwyth i chwi; gwibiad a chrwydriad fyddwch ar y ddaear.

"A Chain a ddywedodd wrth yr Arglwydd, Satan a'm temtiodd oblegid diadelloedd fy mrawd. Ac yr oeddwn yn ddigllawn hefyd; oblegid i'w offrwm ef gael ei gymmeradwyo, a'm heiddo innau ddim. Mae fy nghosp yn fwy nag y gallaf ddyoddef. Wele, gyrasoch fi heddyw allan o wyddfod dynion, ac o'ch presennoldeb chwithau hefyd i'm cuddir: a gwibiad a chrwydriad fyddaf ar y ddaear; a phwy bynag a'm casto, a'm lladd o herwydd fy adduned, canys nid yw y pethau hyn yn guddiedig oddiwrth yr Arglwydd. A dywedodd yr Arglwydd wrtho, Am hyny y dielir yn saith dyblyg ar bwy bynag a laddo Cain. A'r Arglwydd a osododd nôd ar Cain, rhag i neb a'i caffai ei ladd ef."

Dyben y dyfyniadau blaenorol yw dangos i'r dosparth hwn y

ffordd trwy yr hon y daeth dynolryw yu adnabyddus gyntaf o fodoliaeth Duw; mai trwy amlygiad o eiddo Duw i ddyn y daeth; ac i Dduw barhau, ar ol troseddiad dyn, i amlygu e hunan iddo ac i'w had; ac, er eu bod wedi eu gwahanu o'u wyddfod uniongyrchol, fel nas gallent weled ei wyneb, etto parhausant i glywed ei lais.

Wedi i Adda fel hyn gael adnabyddiaeth o Dduw, trosglwyddodd y wybodaeth a gafodd i'w had; a thrwy y moddion hyn y cyflwynwyd y dyb gyntaf i'w meddyliau o fod Duw yn bodoli, yr hyn a osodai sylfaen er iddynt weithredu eu ffydd, trwy yr hon y gallent gyrhaedd gwybodaeth o'i gymmeriad ac hefyd o'i ogoniant.

Nid yn unig fe roddwyd amlygiad i Adda o fodoliaeth Duw; ond y mae Moses yn ein hysbysu, fel ag y dyfynasom o'r blaen, fod Duw wedi ymddarostwng i ymddyddan â Cain ar ol ei drosedd mawr o ladd ei frawd, ac fod Cain yn gwybod mai yr Arglwydd oedd yn ymddyddan ag ef: felly, pan gafodd ef ei yru allan o wyddfod ei frodyr, cariodd gydag ef y wybodaeth o fodoliaeth Duw; a trwy y moddion hyn, yn ddiammau, daeth ei had yn adnabyddus o'r ffaith fod y fath fôd yn bodoli.

Gallwn ddysgu oddiwrth hyn fod yr holl hil ddynol, yn oes foreuol eu bodoliaeth, yn eu holl wahanol ddosparthiadau, â'r wybodaeth hon wedi eu lledaenu yn eu plith; fel ag y daeth bodoliaeth Duw yn wrthddrych ffydd yn oes foreuol y byd. A'r amlygiadau a feddai y dynion hyn o fodoliaeth Duw, oedd tystiolaeth eu tadau yn y lle cyntaf.

Yr achos ein bod fel hyn wedi bod mor fanwl ar y rhan hon o'n pwnc yw, fel y gallo'r dosparth hwn weled trwy ba ffordd yr oedd Duw yn dyfod yn wrthddrych ffydd yn mhlith dynion ar ol y cwmp; a pha beth oedd yn cynhyrfu ffydd llaweroedd i deimlo yn ei gylch—i chwilio am wybodaeth o'i gymmeriad, perffeithrwydd, a'i briodoledau, hyd nes y daethent i wybodaeth helaeth o hono, ac nid yn unig i gyfrinachu ag ef, a gweled ei ogoniant, ond i fod yn gyfranog o'i allu, a sefyll yn ei wyddfod.

Bydded i'r dosparth hwn sylwi yn neillduol, ar y dystiolaeth a feddai y ddynion yma o fodoliaeth Duw, mai tystiolaeth dyn ydoedd; o herwydd yn flaenorol i'r amser y cafodd rhai o hiliogaeth Adda amlygrwydd o Dduw eu hunain, yr oedd Adda, eu

tad cyffredinol, wedi tystiolaethu wrthynt am fodoliaeth Duw, ac am ei dragwyddol allu a'i Dduwdod.

Er enghraifft, yr oedd Abel, cyn iddo dderbyn sicrwydd o'r nefoedd fod ei offrwm yn gymmeradwy gan Dduw, wedi derbyn y wybodaeth bwysig oddiwrth ei dad, fod y fath fôd yn bodoli, yr hwn oedd wedi creu ac yn cynnal pob peth i fyny. Nis gall ychwaith fod ammheuaeth yn bodoli yn meddwl unrhyw berson, nad Adda oedd y cyntaf a gyflwynodd y wybodaeth o fodoliaeth Duw i'w hiliogaeth; ac nad yw holl ffydd y byd, o'r amser hwnw i lawr hyd yn bresennol, i ryw radd yn ddibynol ar y wybodaeth a gyflwynwyd gyntaf iddynt gan eu tad cyffredinol; ac y mae wedi ei chyflwyno i lawr i'r dydd a'r genedlaeth yn mha rai yr ydym ni yn byw, fel y cawn udangos oddiar wyneb yr oraclau dwyfol.

Yn gyntaf, yr oedd Adda yn 130 mlwydd oed pan y cafodd Seth ei eni. Gen. v, 3. A dyddiau Adda, wedi iddo genedlu Seth, oedd 800 mlynedd, yr hyn a'i gwnai yn 930 mlwydd oed pan y bu farw. Gen. v, 4, 5. Yr oedd Seth yn 105 pan anwyd Enos (adn. 6); Enos yn 90 pan anwyd Cenan (adn. 9); Cenan yn 70 pan anwyd Mahalaleel (adn. 12); Mahalaleel yn 65 pan anwyd Jered (adn. 15); Jered yn 162 pan anwyd Enoch (adn. 18); Enoch yn 65 pan anwyd Methuselah (adn. 21); Methuselah yn 187 pan anwyd Lamech (adn. 25); Lamech yn 182 pan anwyd Noah (adn. 28).

Oddiwrth yr hanes hyn ymddengys fod Lamech, y nawfed o Adda, a thad Noah, yn 56 mlwydd oed pan fu farw Adda; Methuselah, yn 243; Enoch, yn 308; Jered, yn 470; Mahalaleel, yn 535; Cenan, yn 605; Enos, yn 695; a Seth, yn 800.

Felly yr oedd Lamech, tad Noah, Methuselah, Enoch, Jered, Mahalaleel, Cenan, Enos, Seth, ac Adda, yn byw oll yr un pryd, a thu hwnt i bob dadl, oll yn bregethwyr cyfiawnder.

Hysbysa Moses i ni yn mhellach i Seth fyw wedi iddo genedlu Enos, 807 mlynedd, yr hyn a'i gwnai yn 912 mlwydd oed pan y bu farw. Gen. v, 7, 8. Ac Enos a fu byw wedi iddo genedlu Cenan, 815 mlynedd, yr hyn a'i gwnai yn 905 mlwydd oed pan y bu farw (adn. 10, 11). A bu Cenan fyw wedi iddo genedlu Mahalaleel, 840 mlynedd, yr hyn a'i gwai yn 910 mlwydd oed pan y bu farw (adn. 13, 14). A Mahalaleel a fu fyw wedi iddo genedlu Jered, 830 mlynedd, yr hyn a'i gwnai yn 895 mlwydd.

oed pan y bu farw (adn. 16, 17). A Jered a fu fyw wedi iddo genedlu Enoch, 800 mlynedd, yr hyn a'i gwnai yn 962 mlwydd oed pan y bu farw (adn. 19, 20). Ac Enoch a rodiodd gyda Duw wedi iddo genedlu Methuselah, 300 mlynedd, yr hyn a'i gwnai yn 365 mlwydd oed pan y cymmerwyd ef i fyny (adn. 22, 23).^{*} A Methuselah a fu fyw wedi iddo genedlu Lamech, 782 mlynedd, yr hyn a'i gwnai yn 969 mlwydd oed pan y bu farw (adn. 26, 27). A Lamech a fu fyw wedi iddo genedlu Noah, 595 mlynedd, yr hyn a'i gwnai yn 777 mlwydd oed pan y bu farw (adn. 30, 31).

Yn unol â'r cyfrif hwn, bu Adda farw yn y 930 flwyddyn o oedran y byd; cymmerwyd Enoch yn y 987; bu farw Seth yn y 1042; Enos yn y 1140; Cenau yn y 1235; Mahalaleel yn y 1290; Jered yn y 1422; Lamech yn y 1651; a Methuselah yn y 1656, yn yr hon flwyddyn y daeth y diluw.

Felly yr oedd Noah yn 84 mlwydd oed pan fu farw Enos, 176 pan fu farw Cenau, 234 pan fu farw Mahalaleel, 366 pan fu farw Jered, 595 pan fu farw Lamech, a 600 pan fu farw Methuselah.

Oddiwrth hyn gallwn weled fod Enos, Cenau, Mahalaleel, Jered, Methuselah, Lamech, a Noah, oll yn byw ar y ddaear yr un pryd; a bod Enos, Cenau, Mahalaleel, Jered, Methuselah, a Lamech, oll yn adnabyddus o Adda a Noah.

Mae yn hawdd ddigon i weled, oddiwrth y pethau blaenorol, nid yn unig pa fodd y daeth gwybodaeth o Dduw i'r byd, ond ar ba egwyddor yr oedd yn cael ei chadw; oddiar yr amser y rhoddwyd hi gyntaf, cadwyd hi yn meddyliau dynion cyfiawn, y rhai a'i dysgent nid yn unig i'w hiliogaeth, ond i'r byd; fel nad oedd anghen am ddadguddiad newydd i ddyn, o'ddiar gread Adda hyd Noah, er rhoddi iddynt feddylddrych neu dyb o fodoliaeth rhyw Dduw; ac nid yn unig rhyw Dduw, ond y gwir a'r bywiol Dduw.

Wedi olrhain amseryddiaeth y byd o Adda hyd Noah, cawn yn awr ei olrhain o Noah i Abraham. Yr oedd Noah yn 502 mlwydd oed pan y ganwyd Sem; yn mhen 98 mlynedd wedi hynny daeth y diluw, yr hyn a wnai oedran Noah yn 600 mlwydd. Ac hysbysir ni gan Moses i Noah fyw ar ol y diluw 350 mlynedd, yr hyn a'i gwnai yn 950 pan y bu farw. Gen. ix, 28, 29.

Yr oedd Sem yn 100 mlwydd oed pan anwyd Arphaxad. Gen. xi, 10. Yr oedd Arphaxad yn 35 pan anwyd Selah (xi, 12);

^{*} Yn ol yr Hen Destament. Am oedrau Enoch, edrycher y *Covenants and Commandments*, sec. iii, 24.

Selah yn 30 pan anwyd Heber (xi, 14); Hoher yn 34 pan anwyd Peleg, yn nyddiau yr hwn y rhanwyd y ddaear (xi, 16); Peleg yn 30 pan anwyd Reu (xi, 18); Reu yn 32 pan anwyd Serug (xi, 20); Serug yn 30 pan anwyd Nachor (xi, 22); Nachor yn 29 pan anwyd Terah (xi, 24); Terah yn 70 pan anwyd Haran ac Abraham (xi, 26).

Mae rhyw anhawsdra yn yr hanes a rydd Moses am enedigaeth Abraham. Tybia rhai na chafodd Abraham ei eni nes yr oedd Terah yn 130 mlwydd oed. Tynir y casgliad hwn o amrywiol fauau o'r ysgrythyrau, y rhai nid ydynt o un dyben i ni yn bresennol i'w dyfynu. Nid yw ychwaith o un pwys i ni, pa un a oedd Abraham wedi ei enwi pan oedd Terah yn 70 mlwydd oed, neu 130. Ond fel na byddo un amhweuaeth yn gorphwys ar feddwl neb, mewn perthynas i'r pwnc sydd yn fwyaf neillduol dan ein sylw, wrth roddi yr amseryddiaeth presennol, cawn ddyddio genedigaeth Abraham yn ol y gyfnod olaf, hynny yw pan oedd Terah yn 130 mlwydd oed. Ymddengys oddiwrth y cyfrif hwn, fod o'r diluw hyd enedigaeth Abraham 352 o flynyddoedd.

Dywed Moses wrthym i Sem fyw wedi iddo genedlu Arphaxad, 500 (Gen. xi, 11); hyn wedi ei ychwanegu at 100 mlynedd, yr hyn oedd ei oedran pan anwyd Arphaxad, a'i gwna yn 600 mlwydd oed pan y bu farw. Bu Arphaxad fyw wedi iddo genedlu Selah, 403 mlynedd (xi, 13); hyn wedi ei ychwanegu at 35 mlynedd, yr hyn oedd ei oedran pan anwyd Selah, a'i gwna yn 438 mlwydd oed pan y bu farw. Bu Selah fyw wedi iddo genedlu Heber, 403 mlynedd (xi, 15); hyn wedi ei ychwanegu at 30 mlynedd, yr hyn oedd ei oedran pan anwyd Heber, a'i gwna yn 433 mlwydd oed pan y bu farw. Bu Heber fyw wedi iddo genedlu Peleg, 430 mlynedd, (xi, 17); hyn wedi ei ychwanegu at 34 mlynedd, yr hyn oedd ei oedran pan anwyd Peleg, a'i gwna yn 464 pan y bu farw. Bu Peleg fyw wedi iddo genedlu Reu, 209 mlynedd (xi, 19): hyn wedi ei ychwanegu at 30 mlynedd, yr hyn oedd ei oedran pan anwyd Reu, a'i gwna yn 239 mlwydd oed pan y bu farw. Bu Reu fyw wedi iddo genedlu Serug, 207 mlynedd (xi, 21); hyn wedi ei ychwanegu at 32 mlynedd, yr hyn oedd ei oedran pan anwyd Serug, a'i gwna yn 239 mlwydd oed pan y bu farw. Bu Serug fyw wedi iddo genedlu Nachor, 200 mlynedd (xi, 23); hyn wedi ei ychwanegu at

30 mlynedd, yr hyn oedd ei oedran pan anwyd Nachor, a'i gwna yn 230 mlwydd oed pan y bu farw. Bu Nachor fyw wedi iddo genedlu Terah, 119 mlynedd (xi, 25); hyn wedi ei ychwanegu at 29 mlynedd, yr hyn oedd ei oedran pan anwyd Terah, a'i gwna yn 148 mlwydd oed pan y bu farw. Yr oedd Terah yn 130 mlwydd oed pan anwyd Abraham, a meddylir iddo fyw 75 mlynedd ar ol ei enedigaeth, yr hyn a'i gwna yn 225 mlwydd oed pan y bu farw.

Yn unol â'r cyfrif diweddfaf hwn, bu Peleg farw yn y 1996 flwyddyn o oedran y byd, Nachor yn y 1997, a Noah yn y 2006. Felly, bu Peleg, yn nyddiau yr hwn y rhanwyd y ddaear, a Nachor, tadcu Abraham, eill dau farw o flaen Noah—y cyn- taf yn 239 mlwydd oed, a'r olaf yn 148; a phwy na all weled fod yn rhaid eu bod wedi cael adnabyddiaeth hir ac agos o Noah?

Bu Reu farw yn y 2026 flwyddyn o oedran y byd, Serug yn y 2049, Terah yn y 2083, Arphaxad yn y 2096, Selah yn y 2126, Sem yn y 2158, Abraham yn y 2183, ac Heber yn y 2187, yr hyn oedd bedair blynedd ar ol marwolaeth Abraham. Ac Heber oedd y pedwerydd o Noah.

Yr oedd Nachor, brawd Abraham, yn 58 mlwydd oed pan y bu Noah farw, Terah yn 128, Serug yn 187, Reu yn 219, Heber 283, Selah yn 313, Arphaxad yn 344, a Sem yn 448.

Ymddengys oddiwrth y cyfrif hyn, fod Nachor, brawd Abraham, Terah, Nachor, Serug, Reu, Peleg, Heber, Selah, Arphaxad, Sem, a Noab, oll yn byw ar y ddaear yr un pryd; a bod Abraham yn 18 mlwydd oed pan fu farw Reu, 41 pan fu farw Serug a'i frawd Nachor, 75 pan fu farw Terah, 88 pan fu farw Arphaxad, 118 pan fu farw Selah, 150 pan fu farw Sem, ac i Heber fyw bedair blynedd ar ol marwolaeth Abraham. A bod Sem, Arphaxad, Selah, Heber, Reu, Serug, Terah, a Nachor, brawd Abraham, ac Abraham, oll yn byw yr un pryd. A bod Nachor, brawd Abraham, Terah, Serug, Reu, Heber, Selah, Arphaxad, a Sem, oll yn adnabyddus o Noah ac Abraham.

Yn awr yr ydym wedi olrhain amseryddiaeth y byd, yn unol â'r hanes a roddir yn ein bibl presennol, o Adda hyd Abraham, ac wedi penderfynu yn eglur tuhwnt i bob dadl, nad oedd un anhawsdra i gadw y wybodaeth o Dduw yn y byd o greadigaeth Adda, a'r amlygrwydd a roddwyd i'w hiliogaeth uniongyrchol, megys y dangoswyd yn y rhan flaenaf o'r ddarlith hon, fel y gall

y myfyrwyr yn y dosparth hwn beidio gadael un ammheuaeth yn eu meddyliau ar y pwnc hwn; o herwydd gallant ganfod yn rhwydd ei bod yn anmhosibl iddi fod fel arall, ond fod yn rhaid fod gwybodaeth o fodoliaeth Duw yn parhau o dad i fab, fel mater o draddodiad o leiaf; canys ni allwn dybied fod gwbodaeth o ffaith bwysig fel hyn yn bodoli yn meddwl neb o'r personau crybwylledig, heb eu bod yn ei gwneuthur yn hysbys i'w hiliogaeth.

Yr ydym yn awr wedi dangos pa fodd y daeth y dyb gyntaf i fodoli yn meddwl unrhyw ddyn fod y fath fôd â Duw i'w gael, yr hwn oedd wedi creu ac yn cynnal pob peth; mai o achos yr amlygrwydd a roddodd efe gyntaf i'n tad Adda, pan y safodd yn ei bresenoldeb, ac yr ymddanodd ag ef wyneb yn wyneb, yn yr amser y cafodd ei greu.

Gadewch i ni sylwi yma, mai wedi i ryw gyfran o'r teulu dynol gael eu gwneyd yn wybodus o'r ffaith bwysig o fod Duw yn bodoli, yr hwn sydd wedi creu ac yn cynnal pob peth, bydd helaethrwydd eu gwybodaeth am ei gymmeiad a'i ogoniant yn ymddibynu ar eu diwydrwydd a'u ffyddlondeb yn ei geisio, nes fel Enoch, brawd Jered, a Moses, i feddu ffydd yn Nuw, a gallu i'w weled ef wyneb yn wyneb.

Yr ydym yn awr wedi gosod allan yn eglur pa fodd y mae, a pha fodd yr oedd, Duw yn dyfod yn wrthddrych ffydd i fodau rhesymol; ac hefyd, ar ba sylfaen y gosodwyd y dystiolaeth ag oedd yn annog y Saint cyntefig i chwilio yn ddiwyd am, a chyrrhaedd gwybodaeth o ogoniant Duw; ac yr ydym wedi canfod mai tystiolaeth ddynol, a thystiolaeth ddynol yn unig, oedd yn achosi yr ymchwiliad hwn, yn y lle cyntaf, yn eu meddyliau. Y grediniaeth ydoedd a roddent i dystiolaeth eu tadau: ac wedi i'r dystiolaeth hon gynhyrfu eu meddyliau i chwilio am wybodaeth o Dduw, yr oedd yr ymchwiliad yn fynych yn terfynu, i.e, yn wastad yn terfynu, pan yn cael ei ddefnyddio yn iawn, yn y darganfyddiadau mwyaf gogoneddus ac mewn sicrwydd tragwyddol.

DARLITH III.

Yr ydym wedi dangos yn yr ail ddarlith, pa fodd y daeth gwybodaeth o fodoliaeth Duw i'r byd, a thrwy ba foddion y cyf-

lwynwyd y drychfeddylliau cyntaf i feddwl dynion fod y fath fôd yn ddiau yn bodoli; ac mai trwy y wybodaeth am ei fodoliaeth y cafwyd sail i weithredu ffydd ynddo, fel yr unig fôd yn yr hwn y gallai ffydd ganolbwyntio am fywyd ac iachawdwriaeth; o herwydd ni allai ffydd ganolbwyntio mewn bod nad oes genym un meddylddrych yn ei gylch, canys y mae meddylddrych am ei fodoliaeth yn y lle cyntaf, yn hanfodol er gweithredu ffydd ynddo. Rhuf. x, 14. "Pa fodd gan hynny y galwant ar yr hwn ni chredasant ynddo? a pha fodd y credant yn yr hwn ni chlywsant am dano? a pha fodd y clywant heb bregethwr" (neu un wedi ei ddanfôn i ddweyd wrthynt)? Felly, ynte, mae ffydd yn dyfod trwy glywed gair Dnw. Cyfieithiad newydd.

Gwnawn sylwi yma fod tri pheth yn anghenrheidiol, cyn y gall un bod rhesymol a gwybodus weithredu ffydd yn Nuw er cael bywyd ac iachawdwriaeth.

Yn gyntaf, y meddylddrych o'i fod yn gwirioneddol fodoli.

Yn ail, meddylddrych cywir am ei gymmeriad, ei berffeithrwydd, a'i briodolledau.

Yn drydydd, gwybodaeth drwyadl fod y dull o fywyd ag y mae ef yn ddilyn, yn unol â'i ewyllys. Oblegid heb adnabyddiaeth o'r tair ffaith bwysig hyn, bydd raid fod ffydd pob bod rhesymol yn amherffaith a diffrwyth: ond gyda'r dealltwriaeth hynny, geill ddyfod yn berffaith a ffrwythlawn, yn llawn cyfiawnder, er clod a gogoniant i Dduw y Tad, a'r Arglwydd Iesu Grist.

Wedi dyfod yn adnabyddus o'r ffordd y daeth y meddylddrych am ei fodoliaeth i'r byd, yn gystal â'r ffaith am ei fodoliaeth, awn yn mlaen i sylwi ar ei gymmeriad, ei berffeithrwydd, a'i briodolledau, fel y gallo'r dosparth yma weled, nid yn unig y tir sydd ganddynt i weithredu ffydd ynddo ef, er bywyd ac iachawdwriaeth, ond y rhesymau a all yr holl fyd hefyd, mor bell ag y mae y meddylddrych am ei fodoliaeth wedi cyrhaedd, feddu er gweithredu ffydd ynddo ef, yr hwn yw Tad pob peth byw.

Megys ag yr ydym wedi bod yn ddyledus i ddadguddiad a roddodd Duw o hono ei hun i'w greaduriaid, yn y lle cyntaf, am y meddylddrych o'i fodoliaeth; felly yn yr un modd yr ydym yn ddyledus i'r dadguddiadau a roddodd ese i ni am ddealltwriaeth gywir o'i gymmeriad, ei berffeithderau, a'i briodolledau; oblegid, heb y dadguddiadau a roddodd ese i ni, nis gallai un dyn trwy chwilio gael allan Dduw. Job xi, 7, 8, 9. 1 Cor. ii, 9, 10, 11.

"Eithr fel y mae yn ysgrifenedig, Ni welodd llygad, ac ni chlywodd clust, ac ni ddaeth i galon dyn, y pethau a ddarparodd Duw i'r rhai a'i carant ef; eithr Duw a'u heglurodd i ni trwy ei Ysbryd; canys yr Ysbryd sydd yn chwilio pob peth, fe, dyfnion bethau Duw hefyd. Canys pa ddyn a edwyn bethau dyn, ond ysbryd dyn yr hwn sydd ynddo ef? Felly hefyd, pethau Duw nid edwyn neb, ond Ysbryd Duw."

Wedi dweyd cymmaint â hyna, awn yn mlaen i sylwi ar y cymmeriad a roddodd y dadguddiadau o Dduw.

Mae Moses yn rhoddi yr hanes canlynol yn Exod. xxxiv, 6. "A'r Arglwydd a aeth heibio o'i flaen ef, ac a lefodd, Jehofa; Jehofa, y Duw trugarog, a graslawn, hwyrfrydig i ddig, ac aml o drugaredd a gwirionedd." Salm ciii, 6, 7, 8. "Yr Arglwydd sydd yn gwneuthur cyfiawnder a barn i'r rhai gorthrymedig oll. Hysbysodd ei fflwrdd i Moses; ei weithredoedd i feibion Israel. Trugarog a graslawn yw yr Arglwydd, hwyrfrydig i lid, a mawr o drugarogrwydd." Salm ciii, 17, 18. "Ond trugaredd yr Arglwydd sydd o dragywyddoldeb hyd dragywyddoldeb, ar y rhai a'i hofnant ef, a'i gyfiawnder i blant eu plant, i'r sawl a gadwant ei gyfammod ef, ac a gofiant ei orchymynion i'w gwneuthur." Salm xc, 2. "Cyn gwneuthur y mynyddoedd, a ffurfio o honoch y ddaear a'r hyd, hyd y nod o dragywyddoldeb hyd dragywyddoldeb, chwi ydych Dduw." Hebraeid i, 10, 11, 12. "A chwychwi, Arglwydd, yn y dechreuad a sylfaenasoch y ddaear; a gwaith eich dwylaw chwi yw y nefoedd: hwynt-hwy a ddarfyddant, ond chwychwi sydd yn parhau; a hwynt-hwy oll fel dilledyn a heneiddiant; ac megys gwisg y plygwech chwi hwynt, a hwy a newidir; ond chwychwi yr un ydych, a'ch blynyddoedd ni phallant." Iago i, 17. "Pob rhoddiad daionus, a phob rhodd berffaith, oddi uchod y mae, yn disgyn oddiwrth Dad y goleuni, gyda'r hwn nid oes gyfnewidiad, na chysgod troedigaeth." Mal. iii, 6. "Canys myfi yr Arglwydd ni'm newidir; am hyny, ni ddyfethwyd chwi, meibion Jacob."

Llyfr Gorchymynion, pen. ii, yn dechreu yn y drydedd linell o'r rhan-ymadrodd cyntaf. "Oblegid nid yw yr Arglwydd yn rhodio ar hyd llwybrau ceimion, nac ychwaith yn troi ar y deheu na'r aswy, nac yn gwyro oddiwrth yr hyn y mae wedi ddweyd; am hyny, mae ei lwybrau yn uniawn, a'i yrfa yn un cylchdro tragywyddol." Llyfr Gorchymynion, pen. xxxvii, 1. "Garan-

dewch ar lais yr Arglwydd eich Duw, hyd y nod Alpha ac Omega; y dechreu a'r diwedd, gyrfa yr hwn sydd yn un cylchdro tragwyddol, yr un ddoe, heddyw, ac yn dragwydd."

Numeri xxiii, 19. "Nid dyn yw Duw, i ddywedyd celwydd; na mab dyn, i edifarhau." I Ioan iv, 8. "Yr hwn nid yw yn caru, ni adnabu Dduw; oblegid Duw, cariad yw." Actau x, 34. "Yna yr agorodd Pedr ei enau, ac a ddywedodd, Yr wyf yn deall mewn gwirionedd, nad ydyw Duw dderbyniwr wyneb; ond yn mhob cenedl, y neb sydd yn ei ofni ef, ac yn gweithredu cyfiawnder, sydd gymmeradwy ganddo ef."

Oddiwrth y tystiolaethau blaenorol dysgwn y pethau canlynol mewn perthynas i gymmeriad Duw.

Yn gyntaf, ei fod ef yn Dduw cyn i'r byd gael ei greu, ac mai yr un Duw oedd efe wedi iddo gael ei greu.

Yn ail, ei fod ef yn drugarog a graslawn, hwyrfrydig i lid, a llawn daioni, a'i fod ef felly o dragwyddoldeb, a bydd hyd dragwyddoldeb.

Yn drydydd, nad ydyw yn cyfnewid, ac nad oes troedigaeth yn perthyu iddo; ond mai yr un ydyw o dragwyddoldeb i dragwyddoldeb, yr un ddoe, heddyw, ac yn dragwydd; a bod ei yrfa yn un cylchdro tragwyddol, heb un gwyrad.

Yn bedwerydd, ei fod yn Dduw geirwir, ac nas gall fod yn gelwyddog.

Yn bummed, nad yw ddim yn dderbyniwr wyneb; ond yn mhob cenedl, y neb sydd yn ofni Duw, ac yn gweithredu cyfiawnder, sydd gymmeradwy ganddo ef.

Yn chwechfed, mai cariad yw.

Mae adnabyddiaeth o'r priodoleddau hyn yn y cymmeriad dwyfol, yn arheborol anghenrheidiol, mewn trefn i ffydd unrhyw fod rhesymol allu canolbwytio ynddo ef am fywyd ac iachawdwriaeth. Oblegid, os na chredai, yn y lle cyntaf, ei fod ef yn Dduw, hyny yw, creawdwr a chynnaliwr pob peth, nis gallai ganolbwytio ei ffydd ynddo ef am fywyd ac iachawdwriaeth, rhag ofn y byddai i rywun mwy nag ef groesi ei holl drefniadau, ac y buasai yntau, fel duwiau y paganiaid, yn analluog i gyflawni ei addewidion; ond pan welir ei fod yn Dduw dros bawb, o dragwyddoldeb hyd dragwyddoldeb, yn greawdwr a chynnaliwr pob peth, nis gall y fath ofn fodoli yn meddwl y rhai hyny sydd

yn gosod eu hymddiried ynddo, ac felly yn y peth hwn gall eu ffydd fod yn ddianwadad.

Ond yn ail; oni buasai ei fod ef yn drugarog a graslawn, yn hwyrfrydig i lid, hir-ymarhous, a llawn daioni, y fath ydyw gwendid y natur ddynol, ac mor fawr ydyw breuder ac amherffeithrwydd dynion, fel oni bai eu bod yn credu fod y rhagoriaethau hyn yn bodoli yn y cymmeriad dwyfol, ni allai y ffydd anghenrheidiol er iachawdwriaeth byth fodoli; o herwydd cymmerai ammheuaeth le ffydd, a byddai y cyfryw sydd yn ymwybodol o'u gwendid a'u sefyllfa agored i bechu, mewn ammheuaeth barhaus ynghylch iachawdwriaeth, oni buasai y meddylddrych a feddant am ragoroldeb cymmeriad Duw, ei fod yn hwyrfrydig i lid ac yn hir ei amynedd, ac o natur faddeugar, ac yn madden anwiredd, camwedd, a phechod. Mae meddylddrych o'r ffeithiau hyn yn symud ymaith ammheuaeth, ac yn gwneyd ffydd yn neillduol o gryf.

Ond y mae yr un mor anghenrheidiol fod gan ddynion y meddylddrych o'i fod yn Dduw anghyfnewidiol, er mwyn cael ffydd ynddo, ag ydyw cael y meddylddrych o'i fod yn raslawn ac yn hir-ymarhous; o herwydd heb y meddylddrych o anghyfnewidioldeb yn nghymmeriad y Duwdod, cymmerai ammheuaeth le ffydd. Ond pan yn meddu y meddylddrych nad yw yn gyfnewidiol, y mae ffydd yn cydio gafael ar y rhagoriaethau sydd yn ei gymmeriad gydag ymddiried diysgog, gan gredu ei fod ef yr un ddoe, heddyw, ac yn dragywydd, a bod ei yrfa yn un cylchdro tragywyddol.

Ac etto, mae y meddylddrych o'i fod yn Dduw geirwir a digelwyddog, yr un mor anghenrheidiol er gweithredu ffydd ynddo a'r meddylddrych o'i anghyfnewidioldeb. Oblegid heb y meddylddrych o'i fod yn Dduw geirwir a digelwyddog, nid allai yr ymddiried anghenrheidiol yn ei air, er gweithredu ffydd ynddo, byth fodoli. Ond trwy feddu y meddylddrych nad dyn ydyw, i ddywedyd celwydd, y mae yn rhoi gallu i feddyliau dynion i weithredu ffydd ynddo.

Ond y mae yn anghenrheidiol hefyd fod gan ddynion y meddylddrych nad ydyw ef yn dderbyniwr wyneb, oblegid er meddu y meddylddrych o'r holl ragoriaethau ereill yn ei gymmeriad, a'r un hon yn eisieu, nis gallai dynion weithredu ffydd ynddo ef; o herwydd pe byddai yn dderbyniwr wyneb, nis gallent ddwydd

beth fyddai eu breintiau, na pha fodd yr awdurdodwyd hwynt i weithredu ffydd ynddo, neu pa un a awdurdodwyd hwynt i wneyd hyny erioed, eithr byddai raid fod y cyfan yn ddyrswch; ond nid cynt y mae meddyliau dynion yn dyfod yn adnabyddus o'r gwirionedd ar y pwynt hwn o'i fod yn ddi-dderbyn wyneb, nag y gwelant fod ganddynt awdurdod trwy ffydd i ddal gafael ar fywyd tragywyddol, rhodd fwyaf y nef, o herwydd nid yw Duw dderbyniwr wyneb, a bod pob dyn yn mhob cenedl yn meddu yr un ragorfraint.

Ac yn ddiweddaf, ond nid y lleiaf pwysig er gweithredu ffydd yw Nuw, yw y meddylddrych mai cariad yw; oblegid er meddu yr holl ragoriaethau ereill yn ei gymmeriad, heb yr un hon i ddylanwadu arnynt, nis gallent gael y fath lywodraeth rymus ar feddyliau dynion; ond pan fyddo y meddylddrych wedi ei blannu yn y meddwl mai cariad yw, pwy nad all weled y tir cyflawn sydd gan fddynion o bob cenedl, llwyth, ac iaith, er gweithredu ffydd yn Nuw, fel ag i gyrhaedd bywyd tragywyddol.

Oddiwrth y disgrifiad uchod o gymmeriad y Duwdod, a roddir iddo yn y dadguddiadau i ddynion, fe welwn fod sylfaen gadarn er gweithredu ffydd ynddo ef yn mhlith pob pobl, cenedl, a llwyth, o oes i oes, ac o genedlaeth i genedlaeth.

Gadewch i ni sylwi yma mai y blaenorol yw y cymmeriad a roddir i Dduw yn ei ddadguddiadau i Saint y dyddiau gynt, ac mai hyny hefyd yw y cymmeriad a roddir iddo yn ei ddaðguddiadau i Saint y Dyddiau Diweddaf, fel ag y mae saint y dyddiau cyntefig, a rhai y dyddiau diweddaf, yr un fath yn y peth hyn; medda Saint y Dyddiau Diweddaf gystal seiliau i weithredu ffydd yn Nuw, â Saint y dyddiau gynt, oblegid yr un cymmeriad a roddir iddo i'r naill a'r llall.

DARLITH IV.

Wedi dangos yn y drydedd ddarlith, fod meddylddrychau cywir o gymmeriad Duw yn anghenrheidiol er gweithredu ffydd ynddo i fywyd ac iachawdwriaeth; ac mai heb feddylddrychau cywir o'i gymmeriad, nad allai meddyliau dynion gael digon o allu gyda Duw er gweithredu y ffydd anghenrheidiol i swynhau bywyd tragywyddol; a bod meddylddrychau cywir o'i gymmeriad yn gosod

sylfaen, mor bell ag y mae ei gymmeriad yn perthyn, er gweithredu ffydd, fel ag i fwynhau cyflawnder bendithion efengyl Iesu Grist, hyd y nod ogoniant tragywyddol;—cawn yn awr fyned yn mlaen i ddangos y cyssylltiad sydd rhwng meddylddrychau cywir o briodoleddau Duw, a gweithrediad ffydd ynddo i fywyd tragywyddol.

Gadewch i ni sylwi yna, mai y gwir fwriad ag oedd gan Dduw y nef mewn golwg wrth wneuthur y teulu dynol yn adnabyddus o'i briodoleddan, oedd, fel y gallent hwy, trwy y meddylddrychau o fodoliaeth ei briodoleddau, gael eu galluogi i weithredu ffydd ynddo, a thrwy weithrediad ffydd ynddo, i allu cyrhaedd bywyd tragywyddol; o herwydd heb y meddylddrych o fodoliaeth y priodoleddan sydd yn perthyn i Dduw, ni allai meddyliau dynion i gael gallu i weithredu ffydd ynddo, fel ag i ddal gafael ar fywyd tragywyddol. Yr oedd Duw y nefoedd, trwy ddeall yn berffaith gyfansoddiad y natur ddynol a gwendid dyn, yn gwybod pa beth oedd eisien ei ddadguddio, a pha feddylddrychau oedd raid eu planu yn eu meddyliau, mewn trefn iddynt gael eu galluogi i weithredu ffydd ynddo i fywyd tragywyddol.

Wedi dweyd cymmaint â hyna, awn yn mlaen i sylwi ar briodoleddau Duw, fel eu darlunir yn ei ddadguddiadau i'r teulu dynol, ac i ddangos mor anghenrheidiol yw meddylddrychau cywir o'i briodoleddau, er galluogi dynion i weithredu ffydd ynddo; oblegid heb fod y meddylddrychau hyn wedi eu planu yn meddyliau dynion, buasai allan o bwer unrhyw berson neu bersonau i weithredu ffydd yn Nuw, fel ag i gyrhaedd bywyd tragywyddol. Felly yr oedd y cyfrinachau dwyfol a wnaed i ddyn yn y lle cyntaf, wedi eu bwriadu i sefydlu yn eu meddyliau y meddylddrychau anghenrheidiol er eu galluogi hwy i weithredu ffydd yn Nuw, a thrwy y moddion hyn i fod yn gyfranogion o'i ogoniant.

Mae genym, yn y dadguddiadau a roddodd efe i'r teulu dynol, yr hanes canlynol o'i briodoleddau.

Yn gyntaf—Gwybodaeth. Act. xv, 18. "Hysbys i Dduw yw ei weithredoedd oll erioed." Esay xlv, 9, 10. "Cofiwch y pethau gynt erioed; canys myfi ydwyf Dduw, ac nid neb arall; Duw ydwyf, ac heb fy math; yn mynegi y diucedd o'r dechreu, ac er cynt yr hyn ni wnaed etto, yn dywedyd, fy nghynghor a saif, a'm holl ewyllys a wnaaf."

Yn ail—Ffydd neu Allu. Hebreaid xi, 3. “Wrth ffydd ydym yn deall wneuthur y bydoedd trwy air Duw.” Genesis i, 1. “Yn y dechreuad y creodd Duw y nefoedd a’r ddaear.” Esay xiv, 24, 27. “Tyngodd Arglwydd y lluoedd, gan ddywedyd, Diau megys yr amcenais, felly y bydd; ac fel y bwriedais, hyny a saif. O herwydd Arglwydd y lluoedd a’i bwriadodd, a phwy a’i diddyma? ei law ef hefyd a estynwyd, a phwy a’i try yn ol?”

Yn drydydd—Cyfiawnder. Salm lxxxix, 14. “Cyfiawnder a barn yw trigfa dy orsedd-fainc.” Esay xlv, 21. “Mynegwch, a nesêwch hwynt; cyd-yngynghorant hefyd: pwy a draethodd hyn er cynt? onid myfi yr Arglwydd? ac nid oes Duw arall ond myfi; yn Dduw cyfiawn, ac yn Achubydd.” Sephaniah iii, 5. “Yr Arglwydd cyfiawn sydd yn ei chanol.” Zechariah ix, 9. “Bydd lawen iawn, ti ferch Seion; a chrechwena, ha ferch Jerusalem; wele, dy fienin yn dyfod atat; cyfiawn ac achubydd yw efe.”

Yn bedwarydd—Barn. Salm lxxxix, 14. “Cyfiawnder a barn yw trigfa dy orsedd-fainc.” Deuteronomium xxxii, 4. “Efe yw y Graig; perffaith yw ei weithred; canys ei holl ffyrdd ydynt farn: Duw gwirionedd, ac heb anwiredd, cyfiawn ac uniawn yw efe.” Salm ix, 7. “Ond yr Arglwydd a bery yn dragywydd: efe a barotodd ei orseddfainc i farn.” Salm ix, 16. “Adwaenir yr Arglwydd wrth y farn a wna.”

Yn bummed—Trugaredd. Salm lxxxix, 14. “Trugaredd a gwirionedd a ragflaenant dy wyneb.” Exodus xxxiv, 6. “A’r Arglwydd a aeth heibio o’i flaen ef, ac a lesodd, Jehofa, Jehofa, y Duw trugarog a graslawn.” Nehemiah ix, 17. “Etto ti ydwyt Dduw parod i faddeu, graslawn, a thrugarog.”

Ae yn chwechfed—Gwirionedd. Salm lxxxiv, 14. “Trugaredd a gwirionedd a ragflaenant dy wyneb.” Exodus xxxiv, 6. “Hwyrffrydig i ddog, ac aml o drugaredd a gwirionedd.” Deuteronomium xxxii, 4. “Efe yw y Graig; perffaith yw ei weithred; canys ei holl ffyrdd ydynt farn: Duw gwirionedd, ac heb anwiredd, cyfiawn ac uniawn yw efe.” Salm xxxi, 5. “I’th law y gorchymynaf fy ysbryd; gwaredaist fi, O Arglwydd Dduw y gwirionedd.”

Gyda ychydig o adfyfyriad gellir gweled, fod y meddylddrych o fodoliaeth y priodoleddau hyn yn y Duwdod yn anghenrheidiol er galluogi unrhyw fod rhesymol i weithredu ffydd ynddo ef; o herwydd heb y meddylddrych o fodoliaeth y priodoleddau hyn yn

y Duwdod, ni allai dynion weithredu ffydd ynddo i fywyd ac iachawdwriaeth; gan weled mai heb y wybodaeth o bob peth, ni allasai Duw achub unrhyw gyfran o'i greaduriaid; o herwydd trwy y wybodaeth sydd ganddo ef o bob peth, o'r dechreu i'r diwedd, y mae yn cael ei alluogi i roddi y dealltwriaeth hwnw i'w greaduriaid, trwy yr hwn y gwneir hwynt yn gyfranogion o fywyd tragywyddol; ac oni bai fod y meddylddrych yn bodoli yn meddyliau dynion, fod Duw yn meddu pob gwybodaeth, ni fuasai yn bosibl iddynt weithredu ffydd ynddo ef.

Ac nid yw yn llai anghenrheidiol fod gan ddynion y meddylddrych o'r briodoledd o allu yn y Duwdod; o herwydd oni bai fod gan Dduw allu dros bob peth, a'i fod yn alluog trwy ei allu i lywodraethu pob peth, a thrwy hyny waredu ei greaduriaid ag sydd yn ymddiried ynddo ef, rhag gallu pob bodau a allent ymgeisio eu dinystrio, pa un bynag ai yn y nefoedd, ar y ddaear, neu yn uffern, ni allasai dynion gael eu hachub. Ond tra fyddo y meddylddrych o fodoliaeth y briodoledd hon wedi ei phlanu yn y meddwl, teimla dynion fel pe na byddai ganddynt ddim i'w ofni, y rhai sydd yn ymddiried yn Nuw, gan gredu fod ganddo ef allu i achub pawb sydd yn dyfod ato hyd yr eithaf.

Mae yn anghenrheidiol hefyd, mewn trefn i weithredu ffydd yn Nuw i fywyd ac iachawdwriaeth, fod gan ddynion y meddylddrych o fodoliaeth y briodoledd o gyfiawnder ynddo; o herwydd heb y meddylddrych o fodoliaeth y briodoledd hon yn y Duwdod, ni allai dynion gael ymddiried digonol i roddi eu hunain o dan ei arweiniad a'i gyfarwyddyd; o herwydd llenwid hwynt ag ofn ac ammheuaeth, rhag i farnwr yr hoil ddaear beidio gwneyd yn iawn; ac felly, gwnai ofn neu ammheuaeth, yn bodoli yn y meddwl, rwystro y posibilrwydd o weithrediad ffydd ynddo ef er bywyd ac iachawdwriaeth. Ond wedi i'r meddylddrych o fodoliaeth y briodoledd o gyfiawnder yn y Duwdod, gael ei blannu yn deg yn y meddwl, nid yw yn rhoi lle i ammheuaeth fyned i'r galon, a galluogir y meddwl i dafu ei hun ar yr Hollalluog heb ofn ac heb ammheuaeth, a chyda'r ymddiried mwyaf diysgog, gan gredu y gweithreda barnwr yr holl ddaear yn uniawn.

Mae hefyd o gymmaint pwys fod gan ddynion y meddylddrych o'r briodoledd o farn yn Nuw, fel y gallont weithredu ffydd ynddo, er bywyd ac iachawdwriaeth; o herwydd heb y meddylddrych o fodoliaeth y briodoledd hon yn y Duwdod, byddai yn amhosibl

ddynion weithredu ffydd ynddo ef er bywyd ac iachawdwriaeth, gan weled mai trwy weithrediad y briodoledd hon y mae'r ffydd-lawn yn Nghrist Iesu yn cael eu gwaredu allan o ddwyliaw y rhaf hynny sydd yn ceisio eu dinystrio; o herwydd pe na ddeuai Duw allan mewn barn gyflym yn erbyn gweithredwyr anwiredd a galluoedd y tywyllwch, ni allai ei saint ef gael eu hachub; o herwydd trwy farn y mae'r Arglwydd yn gwaredu ei saint allan o ddwyliaw eu gelynion, a'r sawl sydd yn gwrthod efengyl ein Harglwydd Iesu Grist. Ond nid cynt y mae'r meddylddrych o fodoliaeth y briodoledd hon yn cael ei blanu yn meddylian dynion, nag y mae yn rhoi gallu i'r meddwl er gweithredu ffydd ac ymddiried yn Nuw, a galluogir hwynt trwy ffydd i ddal gafael ar yr addewidion a osodir o'u blaen, a rhydio trwy yr holl helbulon a'r trallodion sydd yn agored i'w cyfarfod o achos yr erlidigaeth oddiwrth y sawl nid adwaenant Dduw, ac nid ydynt yn ufyddhau i efengyl ein Harglwydd Iesu Grist, gan gredu y daw yr Arglwydd mewn pryd allan mewn barn gyflym yn erbyn eu gelynion, ac y cânt eu tori ymaith o'i flaen ef, ac y bydd iddo yn ei amser da ei hun eu dwyn hwythau ymaith yn goncwerwyr, a mwy na choncwerwyr yn mhob peth.

Ac etto, y mae yr un mor bwysig fod gan ddynion y meddylddrych o fodoliaeth y briodoledd o drugaredd yn y Duwdod, mewn trefn i weithredu ffydd ynddo ef er bywyd ac iachawdwriaeth; o herwydd heb y meddylddrych o fodoliaeth y briodoledd hon yn y Duwdod, byddai i ysbrydoedd y saint lesgau yn nghanol y trallodion, y blinderau, a'r erlidigaethau sydd ganddynt i ddyoddef yn achos cyfiawnder. Ond pan fyddo y meddylddrych o fodoliaeth y briodoledd hon unwaith wedi ei sefydlu yn y meddwl, y mae yn rhoi bywyd a nerth i ysbrydoedd y saint, gan gredu y bydd i drugaredd Duw gael ei dywallt arnynt yn nghanol eu trallodau, ac y trugarha ef wrthynt yn eu dyoddefiadau, ac y bydd i drugaredd Duw gydio gafael ynddynt a'u sicrhau yn mreichiau ei gariad, fel y derbyniont wobr gyflawn am eu holl ddyoddefiadau.

Ac yn ddiweddaf, ond nid yn llai pwysig er gweithredu ffydd yn Nuw, yw y meddylddrych o fodoliaeth y briodoledd o wirionedd ynddo; o herwydd heb y meddylddrych o fodoliaeth y briodoledd hon, ni fyddai gan feddwl dyn ddim ar ba un y gallai orphwys gyda sicrwydd—byddai y cyfan yn ddyrswch ac am-

mheuaeth. Ond gyda'r meddylddrych o fodoliaeth y briodoledd hon yn y Duwdod yn y meddwl, y mae'r holl addysgiadau, cyfarwyddiadau, addewidion, a'r bendithion yn dyfod yn bethau sylweddol, ac y mae'r meddwl yn cael ei alluogi i ddal gafael ynddynt gyda sicrwydd ac ymddiried, gan gredu fod y pethau hyn, a phob peth a ddywedodd Duw, i gael eu cyflawni yn eu hamser; a bod yr holl felldithion, bygythiadau, a'r barnedigaethau, a gyhoeddwyd ar benau yr anghyfiawrnion, i gael eu gweinyddu yn amser Duw: ac o herwydd ei wirionedd a'i eirwiredd ef, mae y meddwl yn canfod ei waredigaeth a'i iachawdwriaeth megys yn sier.

Gadewch i'r meddwl unwaith adfyfrio yn bwylllog a difrifol ar y meddylddrychau o fodoliaeth y priodoleddau rhag-grybwyll-edig yn y Duwdod, a gwelir, mor bell ag y mae ei briodoleddau yn dal cyssylltiad, fod sylfaen safadwy wedi ei gosod er gweithredu ffydd ynddo ef er bywyd ac iachawdwriaeth. O herwydd gan fod Duw yn meddu y briodoledd o wybodaeth, gall wneuthur yn adnabyddus i'w saint bob peth anghenrheidiol er eu iachawdwriaeth; a chan ei fod yn meddu y briodoledd o allu, mae yn alluog drwy byny i'w gwaredu oddiwrth allu pob gelynyon; a chan weled, hefyd, fod cyfiawnder yn briodoledd o'r Duwdod, ymddyga tuag atynt ar yr egwyddor o gyfiawnder ac uniondeb, a rhoddir iddynt wobr gyfiawn am eu holl flinderau a'u dyoddefiadau o achos y gwirionedd. A chan fod barn yn briodoledd o'r Duwdod hefyd, gall ei saint feddu yr ymddiried mwyaf diysgog y cânt mewn amser cyfaddas waredigaeth gyfiawn o ddwyllaw eu holl eiynion, a buddugoliaeth drwyadl ar bawb fu yn ceisio eu niweidio a'u dystrywio. A chan fod trugaredd hefyd yn briodoledd o'r Duwdod, gall ei saint feddu ymddiried y caiff ei weithredu tuag atynt hwy, a thrwy weithrediad y briodoledd hono tuag atynt hwy, bydd cysur a dyddanwech yn cael eu gweinyddu iddynt yn helaeth, yn nghanol eu holl flinderau a'u helbulon. Ac, yn ddiweddas, gan wybod fod gwirionedd yn briodoledd o'r Duwdod, mae'r meddwl yn cael ei arwain i orfoleddu yn nghanol ei holl dreialon a'i demtasiynau, mewn gobaith o'r gogoniant hwnw a ddygir yn nadguddiad Iesu Grist, ac yn ngolwg y goron hono a osodir ar benau y saint yn y dydd y cyfrano yr Arglwydd wobrwyo iddynt, ac mewn dysgwyliad o'r pwys tragwyddol o gogoniant a addawodd yr Arglwydd dywallt arnynt, pan y dwg efe

Hwynt i ganol ei orseddfainc i drigo yn ei wyddfod yn dragywyddol.

Mewn golwg, ynte, o fodoliaeth y priodoledau hyn, gall ffydd y saint ddyfod yn rhyfeddol o gryf, yn llawn cyfiawnder er mawl a gogoniant i Dduw, a gall ymorchestu ei dylanwad galluog wrth chwilio am ddoethineb a dealltwriaeth, nes y byddo wedi cael gwybodaeth o bob peth perthynol i fywyd ac iachawdwriaeth.

Y fath, ynte, yw y sylfaen sydd wedi ei gosod, trwy ddadguddiad o briodoledau Duw, er gweithredu ffydd ynddo er bywyd ac iachawdwriaeth; a chan weled mai priodoledau y Duwdod yw y rhai hyn, eu bod yn anghyfnewidiol—yr un ddoe, heddyw, ac yn dragywydd—yr hyn sydd yn rhoddi i feddyliau Saint y Dyddiau Diweddfaf yr un gallu ac awdurdod i weithredu ffydd yn Nuw, ag a feddai Saint y dyddiau gynt; fel ag y mae'r holl saint yn y peth hyn, wedi bod, yn bod, a pharhant i fod yn debyg hyd ddiwedd amser; o herwydd nid yw Duw yn cyfnewid, o ganlyniad mae ei briodoledau a'i gymmeriad yn parhan yr un fath dros byth. A chan mai trwy ddadguddiad y rhai hyn y mae sylfaen wedi ei gosod er gweithredu ffydd yn Nuw i fywyd ac iachawdwriaeth, mae y sylfaen, o ganlyniad, er gweithredu ffydd wedi bod, yn bod, ac i barhau byth i fod yr un; fel ag y mae pawb wedi cael, ac i gael, braint gyfartal.

DARLITH V.

Yn ein darlithiau blaenorol sylwasom ar fodoliaeth, cymmeriad, perffeithderau, a phriodoledau Duw. Yr hyn a feddyliwn wrth berffeithderau yw, y perffeithderau sydd yn perthyn i holl briodoledau ei natur. Cawn lefaru, yn y ddarlith hon, am y Duwdod—yr ydym yn meddwl y Tad, Mab, ac Ysbryd Glân.

Y mae dau berson ag sydd yn cyfansoddi y gallu mawr, digyffelyb, llywodraethol, a goruchel, dros bob peth—trwy y rhai y crewyd ac y gwnaethwyd pob peth, a'r a grewyd ac a wnaethwyd, pa un bynag ai gweledig ai anweledig—pa un bynag ai yn y nefoedd, ar y ddaear, neu yn y ddaear, odditan y ddaear, neu trwy y gwagle annherfynol. Hwyt-hwy yw y Tad a'r Mab—mae y Tad yn berson o ysbryd, gogoniant, a gallu, yn meddu pob

perffeithrwydd a chyflawnder—mae y Mab, yr hwn sydd yn mynwes y Tad, person o dabernacl, wedi ei wneuthur neu ei lunio yn debyg i ddyn, neu yn null a delw dyn, neu yn hytrach lluniwyd dyn yn ol ei lun a'i ddelw ef; mae efe hefyd yn wir lun a delw person y Tad, yn meddu holl gyflawnder y Tad, neu yr un cyflawnder gyda'r Tad; wedi ei genedlu o hono, a'i ordeinio er cyn seiliad y byd i fod yn iawn dros bechodau y sawl a gredai yn ei enw, a gelwir ef yn Fab o herwydd y cnawd—ac ymostyngodd mewn dyoddefiadau yn is nag y gallai dyn ddyoddef; neu, mewn geiriau ereill, dyoddefodd ddyoddefiadau mwy, a gosodwyd ef yn agored i wrthwynebiadau mwy pwerus nag y gallai un dyn fod. Ond er hyny oll, cadwodd gyfraith Duw, ac arosodd heb bechod, gan ddaugos trwy hyny ei fod yn ngallu dyn i gadw y gyfraith ac aros hefyd heb bechod; ac hefyd, mai trwyddo ef y gallai barn gyfiawn ddyfod ar bob cnawd, ac fel y buasai i bawb na rodiant yn ol cyfraith Duw, gael eu condemnio yn gyfiawn gan y gyfraith, ac i fod heb un esgus dros eu pechodau. Ac efe yn unig anedig y Tad, yn llawn gras a gwirionedd, ac wedi gorchfygu, a dderbyniodd gyflawnder o ogoniant y Tad—gan feddu yr un meddwl gyda'r Tad, yr hwn feddwl yw yr Ysbryd Glân, ag sydd yn dwyn tystiolaeth o'r Tad a'r Mab, a'r tri hyn un ydynt; neu, mewn geiriau ereill, mae y tri hyn yn cyfansoddi y gallu mawr, digyffelyb, llywodraethol, a goruchel dros bob peth; trwy y rhai y crewyd ac y gwnaethwyd pob peth, a'r a grewyd ac a wnaethwyd, a'r tri hyn sydd yn cyfansoddi y Duwdod, ac un ydynt; mae y Tad a'r Mab yn meddu yr un meddwl, yr un doethineb, gogoniant, gallu, a chyflawnder—yn llanw oll yn oll; y Mab wedi ei lanw â chyflawnder o'r meddwl, gogoniant, a gallu; neu, mewn geiriau ereill, ag ysbryd, gogoniant, a gallu y Tad—yn meddu pob gwybodaeth a gogoniant, a'r un deyrnas—yn eistedd ar ddehenlaw y gallu, ar wir lun a delw y Tad, yn gyfryngwr dros ddyn—wedi ei lanw â chyflawnder meddwl y Tad; neu, mewn geiriau ereill, ag ysbryd y Tad, yr hwn ysbryd a dywelltir i waered ar bawb a gredant yn ei enw ac a gadwant ei orchymynion; a'r holl rai hyny a gadwant ei orchymynion a gynnyddant o ras i ras, a deuant yn etifeddion o deyrnas nefoedd a chyd-etifeddion ag Iesu Grist; yn meddu yr un meddwl, wedi eu cyfnewid i'r un llun a delw, hyd y nod ei wir lun Ef sydd yn llanw oll yn oll; wedi eu llanw â chyflawnder ei ogoniant, a

dyfod yn un ynddo ef, megys y mae'r Tad, Mab, ac Ysbryd Glân yn un.

Oddiwrtli yr hanes blaenorol am y Duwdod, yr hwn a roddir yn ei ddadguddiadau, mae y saint wedi gosod sylfaen safadwy er gweithredu ffydd i fywyd ac iachawdwriaeth, trwy iawn a chyfryngdod Iesu Grist; trwy waed yr hwn y maent yn cael maddeuant pechodau, ac hefyd wobr sicr wedi ei thrysori iddynt yn y nefoedd, hyd y nod o gyfranogi o gyflawnder y Tad a'r Mab trwy yr Ysbryd. Megys y mae'r Mab yn cyfranogi o gyflawnder y Tad trwy yr Ysbryd, felly y mae'r saint, trwy yr un Ysbryd, i fod yn gyfranogion o'r un cyflawnder, i fwynhau yr un gogoniant; o herwydd megys y mae'r Tad a'r Mab yn un, felly, mewn cyffelyb fodd, y mae'r saint i fod yn un ynddynt hwy. Trwy gariad y Tad, cyfryngdod Iesu Grist, a dawn yr Ysbryd Glân, y maent hwy i fod yn etifeddion i Dduw, a chyd-etifeddion ag Iesu Grist.

DARLITH VI.

Wedi sylwi yn y darlithiau blaenorol ynghylch y meddyl-ddrychau o gymmeriad, perffeithderau, a pbriodoleddau Duw; cawn yn nesaf sylwi ynghylch y wybodaeth sydd yn rhaid i bersonau gael, fod y dull o fywyd a ddilynant yn unol ag ewyllys Duw, fel y byddont yn cael eu galluogi i weithredu ffydd ynddo ef i fywyd ac iachawdwriaeth.

Mae y wybodaeth hon yn llanw lle pwysig mewn crefydd ddadguddiedig; oblegid trwyddi y galluogid yr henafiaid i ddyoddef megys yn gweled yr hwn sydd yn anweledig. Mae gwybodaeth wirioneddol i unrhyw berson fod y dull o fywyd a ddilyna yn unol ag ewyllys Duw, yn anghenrheidiol anheborol er ei alluogi i gael yr ymddiried hwnw yn Nuw, heb yr hwn ni all neb gyrhaedd bywyd tragywyddol. Hyn oedd yn galluogi y saint cyntefig i ddyoddef eu holl flinderau a'u herlidigaethau, ac i fod yn llawen pan yr yspeilid hwy o'u meddiannau, gan wybod (nid credu yn unig) fod ganddynt hwy olud mwy parhaus. Heb-reaid x, 34.

Gan eu bod yn meddu sicrwydd eu bod yn dilyn dull ag oedd yn unol ag ewyllys Duw, galluogid hwynt i gymmeryd, nid yn

unig yspeiliad eu nwyddlau a dystywiad eu heiddo, yn llawen, ond hefyd i ddyoddef marwolaeth yn ei ddulliau erchyllaf; gan wybod (nid credu yn nnig) fod ganddynt, pan fyddo eu daearol dŷ o'r habell hon yn ymddattod, adeilad gan Dduw, tŷ nid o waith llaw, tragywyddol yn y nefoedd. 2 Corinthiaid v, 1.

Y fath oedd, ac a fydd o hyd, sefyllfa saint Duw, fel os na fydd ganddynt wybodaeth egŷur fod y llwybr a ddilynant yn unol ag ewyllys Duw, ânt yn anesmwyth yn eu meddyliau, a diffygiant: o herwydd y fath ydyw y gwrthwynebiad sydd wedi bod, ac i fod o hyd, yn nghalonau anghredinwyr a'r sawl nad adwaenant Dduw, yn erbyn efengyl bur a dihalog y nefoedd (yr unig beth sydd yn sicrhau bywyd tragywyddol), fel yr erlliant hyd yr eithaf bawb a addolant Dduw yn ol ei ddadguddiadau, a dderbyniant y gwirionedd yn y cariad o hono, ac a ymddarostyngant eu hunain i gymmeryd eu harwain a'u cyfarwyddo gan eu hewyllys; a'u gyru hwynt i'r fath eithafoedd, fel nad allai dim yn fyr o wybodaeth sicr o'u bod yn anwyliaid y nefoedd, a'u bod wedi derbyn y cynllun hwnw a sefydlodd Duw er achub dyn, eu galluogi hwynt i weithredu yr ymddiried hwnw ynddo sydd yn anghenrheidiol iddynt er gorchfygu y byd, a meddu y goron hono o ogoniant a roddir yn nghadw i'r rhai a ofnant Dduw.

Er i ddyn roddi i lawr ei gyfan, ei gymmeriad a'i air da, ei anrhydedd a'i ganmoliaeth, ei enw da yn mhlith dynion, ei dai, ei diroedd, ei frodyr a'i chwiorydd, ei wraig a'i blant, ac hyd y nod ei fywyd ei hun hefyd—yn cyfrif pob peth yn dom ac yn golled er mwyn godidawgrwydd gwybodaeth Iesu Grist—gofyna fwy nag yn unig grediniaeth neu dybiaeth ei fod yn gwneuthur ewyllys Duw; ond gwybodaeth sicr, yn gwirio y caiff, wedi i'r dyoddefiadau hyn ddarfod, fyned i mewn i dragywyddol orphwysfa, a bod yn gyfranog o ogoniant Duw.

O herwydd os na fydd person yn gwybod ei fod yn rhodio yn ol ewyllys Duw, buasai yn taflu sarhad ar urddas y Creawdwr, pe dywedai y byddai efe yn gyfranogwr o'i ogoniant pan fuasai wedi dar fod â pbethau y bywyd hwn. Ond pan fyddo ganddo y wybodaeth hon, ac yn gwybod yn ddiambheuol ei fod yn gwneuthur ewyllys Duw, gall ei ymddiried fod yr un mor gryf y bydd yn gyfranogwr o ogoniant Duw.

Gadewch i ni sylwi yma, nad yw crefydd na ofyno aberthiad o bob peth, byth yn meddu digon o allu i gynnrychu y fydd ang-

henrheidiol i fywyd ac iachawdwriaeth; o herwydd, oddiar fodol-iaeth cyntaf dyn, ni ellid byth meddu y ffydd anghenrheidiol er mwynhau bywyd ac iachawdwriaeth, heb aberthiad o bob peth daearol. Trwy yr aberthiad hwn, a hwn yn unig, y mae Duw wedi ordeinio i ddynion fwynhau bywyd tragywyddol; a thrwy gyfrwng yr aberthiad o bob peth, y mae dynion yn gwybod eu bod yn gwneuthur y pethau sydd yn gymmeradwy yn ngolwg Duw. Pan fyddo dyn yn cynnyg aberthu pob peth sydd ganddo er mwyn y gwirionedd, heb hyd y nod arbed ei fywyd, a chredu gerbron Duw ei fod wedi ei alw i wneyd yr aberthiad hwn oblegid ei fod yn ceisio gwneuthur ei ewyllys, y mae yn gwybod, yn ddiarnheul, fod ac y gwna Duw dderbyn ei aberth a'i offrwm, ac nad ydyw wedi, ac na wna, geisio ei wyneb ef yn ofer. Dan yr amgylchiadau hyn, ynte, gall efe gyrhaedd y ffydd anghenrheidiol er iddo ddal gafael ar fywyd tragywyddol.

Ofer yw i bersonau ddychymmygu iddynt eu hunain eu bod yn etifeddion gyda'r rhai hyny, neu y gallant fod yn etifeddion gyda hwynt, ag sydd wedi offrymu eu holl eiddo yn aberth, a thrwy hyny feddu ffydd yn Nuw a ffafr gydag ef, fel ag i gyrhaedd bywyd tragywyddol, os na fydd iddynt hwy, yn yr un modd, offrymu iddo ef yr un aberth, a thrwy yr aberth hwnw, gyrhaedd y wybodaeth o'u bod wedi eu cymmeradwyo ganddo ef.

Wrth offrymu aberthau y cafodd Abel, y merthyr cyntaf, wybodaeth o'i gymmeradwyaeth gyda Duw. Ac o ddyddiau Abel gyfiawn hyd yr amser presennol, mae y wybodaeth sydd gan ddynion eu bod yn gymmeradwy yn ngolwg Duw, yn cael ei meddu trwy offrymu aberth. Ac yn y dyddiau diweddf, cyn y delo yr Arglwydd, y mae i gasglu ynghyd ei saint ag sydd wedi gwneuthur cyfammod ag ef, trwy aberth. Salm i, 3, 4, 5. "Ein Duw ni a ddaw, ac ni bydd dystaw: tân a ysa o'i flaen ef, a thymhestl ddirfawr fydd o'i amgylch. Geilw ar y nefoedd o'dd uchod, ac ar y ddaear, i farnu ei bobl. Cesglwch fy saint ynghyd ataf fi, y rhai a wnaethant gyfammod â mi trwy aberth."

Y rhai hyny, ynte, sydd yn gwneuthur yr aberth, a gânt y dystiolaeth o fod eu llwybr yn dda yn ngolwg Duw; a'r rhai hyny sydd â'r dystiolaeth hon ganddynt, a gânt ffydd i ddal gafael ar fywyd tragywyddol, ac a alluogir, trwy ffydd, i barhau hyd y diwedd, ac i dderbyn y goron a gedwir i'r rhai a garant ymddang: siad yr Arglwydd Iesu Grist. Ond ni all y rhai hyny

nad ydynt yn gwneyd yr aberthiad fwynhau y ffydd hon, o herwydd y mae dynion yn ddibynol ar yr aberthiad hwn mewn trefn i feddu y ffydd hon: o ganlyniad, ni allant ddal gafael ar fywyd tragywyddol, o herwydd nid yw dadguddiadau Duw yn sicrhau iddynt yr awdurdod i wneuthur felly, ac heb y sicrhau hwn ni allai ffydd fodoli.

Darfu i'r holl saint am y rhai y mae genym hanes yn holl ddadguddiadau Duw sydd mewn bod, gyrhaedd y wybodaeth a feddent o'u cymmeradwyaeth yn ei olwg, trwy yr aberth a offryment iddo ef; a thrwy y wybodaeth a gyrhaeddwyd fel hyn, daeth eu ffydd yn ddigon cryf i ddal gafael yn yr addewid o fywyd tragywyddol, ac i ddyoddef yn gweled yr hwn sydd yn anweledig; a galluogwyd hwynt trwy ffydd, i ymladd â galluoedd y tywyllwch, ymdrechu yn erbyn dichellion y gwrthwynebydd, gorchfygu y byd, a chyrhaedd amcan eu ffydd, hyd y nod iachawdwriaeth eu heneidiau.

Ond y rhai hyn ydynt wedi gwneyd yr aberthiad hwn i Dduw, ni wyddant fod y llwybr a ddilynant yn gymmeradwy yn ei olwg; canys pa beth bynag oedd eu crediniaeth new eu hopiniwn, yr oedd yn fater o ammheuaeth ac ansicrwydd yn eu meddwl; a lle byddo ammheuaeth ac ansicrwydd, nid yw ffydd yno, ac nis gall fod. O herwydd nid yw ammheuaeth a ffydd yn bodoli yn yr un person ar yr un amser; felly nid all personau sydd â'u meddyliau dan ammheuon ac ofnau, feddu ymddiried diysgog; a lle na byddo ymddiried diysgog, y mae ffydd yno yn wan; a lle byddo ffydd yn wan, ni fydd y personau yn alluog i ymdrechu yn erbyn y gwrthwynebiadau, y trallodion, a'r bliuderau a gyfarfyddant mewn trefn i fod yn etifeddion i Dduw, a chyd etifeddion â Christ Iesu; ac ânt yn flinedig yn eu meddyliau, a chaiff y gwrthwynebwr allu drostynt i'w dystrywio hwynt.

DARLITH VII.

Yn y darlithiau blaenorol yr ydym wedi sylwi pa beth oedd ffydd, a'r gwrthddrych ar ba un a gorphwysai. Yn unol â'n cynllun, awn yn awr yn mlaen i lesaru am ei heffeithiau.

Gan ein bod wedi gweled mewn darlithiau blaenorol, mai ffydd oedd yr egwyddor o weithrediad ac o allu yn mhob bod deallgar

Hyn y nefoedd ac ar y ddaear, ni ddysgwylir i ni, mewn darlith o'r fath hyn, gynnyg dadguddio ei holl effeithiau; nid yw ychwaith yn anghenrheidiol i'n dyben i wneuthur felly, oblegid buasai yn cynnwys pob peth yn y nefoedd ac ar y ddaear, ac amgylchu holl greadigaethau Duw, ynghyd â'u holl amrywiaethau diddiwedd; o herwydd ni ffurfiwyd un byd etto na ffurfiwyd trwy ffydd, ac ni fu ychwaith un bod deallgar ar un o greadigaethau Duw, yr hwn ni ddaeth yno trwy ffydd fel ag y bodolai ynddo ef ei hun neu mewn rhyw fod arall; ni fu cyfnewidiad na chwyldroad yn un o greadigaethau Duw, na effeithiwyd trwy ffydd; ac ni fydd cyfnewidiad na chwyldroad, os na effeithir ef yn yr un dull, yn un o greadigaethau eang yr Hoilalluog, o herwydd trwy ffydd y mae y Duwdod yn gweithio.

Gadewch i ni yma gynnyg rhyw eglurhad mewn perthynas i ffydd, fel y byddo ein meddwl yn cael ei amgyffred yn eglur. Gofynnwn, ynte, pa beth sydd i ni ei ddeall wrth fod dyn yn gweithio trwy ffydd? Atebwn—yr ydym yn deall, pan fyddo dyn yn gweithio trwy ffydd, ei fod yn gweithio trwy ymgeuniad meddyliol yn lle trwy allu corfforol. Trwy eiriau, yn lle ymdrechgu â'i alluoedd corfforol, y mae pob bod yn gweithio pan y mae yn gweithio trwy ffydd. Dywedodd Duw, "Bydded goleuni, a goleuni a fu." Llefaroedd Joshua, a'r goleuadau mawrion a greodd Duw a safasant yn lloenydd. Gorchymynodd Elias, a chawwyd y nefoedd am yr yspaid o dair blynedd a chwe mis, fel na wlawiodd ddim; gorchymynodd drachefn, a'r nefoedd a oll-yngodd wlaw i waered. Gwnaed hyn oll trwy ffydd. A dywed yr Iachawdwr, "Pe byddai genych ffydd gymmaint â gronyn o had mwstardd, chwi a ellych ddywedyd wrth y sycamorwydden hon, Ymddadwreiddia, a phlaner di yn y môr; a hi a ufyddhaai i chwi." Mae ffydd, ynte, yn gweithio trwy eiriau; a thrwy y rhai hyn yr oedd, ac y bydd, ei gweithredoedd mwyaf nerthol yn cael eu cyflawni.

Yn ddiau ni ofynir genym i brofi mai dyma yr egwyddor ar ba un y mae holl dragywyddoldeb wedi, ac etto i, weithredu; o herwydd rhaid i bob meddwl ystyriol wybod, mai trwy y gallu hwn y mae holl luoedd y nefoedd yn cyflawni eu gweithredoedd o ryfeddod, mawreidd, a gogoniant. Symuda angylion o le i le trwy rinwedd y gallu hwn? trwyddo y galluogir hwynt i ddisgyn o'r nefoedd i'r ddaear; ac oni buasai y gallu o ffydd, ni allent byth

fod yn ysbrydion gwasanaethgar i'r rhai a fyddent etifeddion iachawdwriaeth, ac ni allent ychwaith weithredu fel cenadon nefol, oblegid byddent yn amddifad o'r gallu anghenrheidiol er eu galluogi i wneuthur ewyllys Duw.

Nid yw ond yn anghenrheidiol i ni ddweyd fod yr holl greadigaeth weledig, fel ag y mae yn bodoli yn awr, yn effaith ffydd. Trwy ffydd y cafodd ei ffurfio, a thrwy allu ffydd y mae yn parhau yn ei ffurf sefydledig, a thrwy yr hon y mae'r planedau yn symud oddiamgylch eu cylchdroadau a gwreichionni allan eu gogoniant. Felly, ynte, ffydd yn ddiau yw yr egwyddor gyntaf yn y wyddoreg o DDUWINYDDIAETH, ac wedi ei deall arweinia y meddwl yn ol at y dechreuad, ac a'i caria yn mlaen at y diwedd ; neu, mewn geiriau ereill, o dragywyddoldeb i dragywyddoldeb.

Gan mai ffydd, ynte, yw yr egwyddor trwy yr hon y mae'r lluoedd nefol yn cyflawni eu gweithredoedd, a thrwy yr hon y maent yn mwynhau eu holl ddedwyddwch, gallwn ddysgwyl ei bod yn cael ei gosod allan mewn dadguddiad oddiwrth Dduw, fel yr egwyddor ar ba un y rhaid i'w greaduriaid ef i lawr yma weithredu, mewn trefn i gyrhaedd y dedwyddwch a fwynheir gan y saint yn y byd tragywyddol; ac y buasai Duw, pan gymmerai arno i gyfodi dynion i fyny er mwynhad iddo ei hunan, yn dysgu iddynt yr anghenrheldrwydd o fyw wrth ffydd, a'r anmhosibl-rwydd oedd i fwynhau dedwyddwch tragywyddoldeb hebddi, gan weled fod holl effeithiau tragywyddoldeb yn effeithiau ffydd.

Gan hyny dywedir, ac yn briodol hefyd, mai heb ffydd anmhosibl yw rhyngu bodd Duw. Pe gofynid—pahan y mae yn anmhosibl i ryngu bodd Duw heb ffydd? yr ateb fyddai—o herwydd heb ffydd anmhosibl yw i ddynion gael eu hachub; a chan fod Duw yn ewyllysio iachawdwriaeth dyn, mae yn rhaid iddo, wrth gwrs, ewyllysio fod ganddynt ffydd; ac ni ellid rhyngu ei fodd heb fod hyny ganddynt, neu ynte boddlonid ef yn eu dystryw.

Oddiwrth hyn gallwn ddysgu, fod yr amrywiol annogaethau a roddwyd trwy ddynion ysbrydoledig, i'r rhai hyny a dderbyniasant air yr Arglwydd er cael ffydd ynúdo, ddim yn bethau canolig a chyffredin, ond yn bethau goreu o bob peth, a hyny oedd—o herwydd hebddi nid oedd iachawdwriaeth, yn y byd yma, nac yn yr hwn sydd i ddyfod. Pan ddechreuo dynion fyw trwy ffydd, dechreuant ddyfod yn agos at Dduw; a phan fyddo ffydd wedi ei

pherffeithio maent yn debyg iddo; ac o herwydd ei fod ef wedi ei achub, maent hwythau wedi eu hachub hefyd; oblegid byddant hwy yn yr un sefyllfa ag y bydd ef ynddi, canys y maent wedi dyfod ato ef; a phan ymddangoso efe byddant yn debyg iddo, oblegid gwelant ef megys ag y mae.

Fel y mae'r holl greadigaeth weledig yn effaith ffydd, felly y mae iachawdwriaeth hefyd—meddyliwn iachawdwriaeth yn ei ystyr mwyaf cynnwysfawr, pa un bynag ai tymnorol neu ysbrydol. Mewn trefn i osod y pwnc hwn yn eglur o flaen y meddwl, gadewch i ni ofyn pa sefyllfa y rhaid i berson fod ynddo er cael ei achub? neu pa beth yw y gwahaniaeth rhwng dyn wedi ei achub a dyn heb ei achub? Atebwn, oddiwrth yr hyn a welsom yn flaenorol am y bydoedd nefol, mae yn rhaid eu bod yn bersonau a all weithio trwy ffydd, ac yn rai sydd yn alluog, trwy ffydd, i fod yn ysbrydion gwasanaethgar i'r rhai a gânt fod yn etifeddiou iachawdwriaeth; a rhaid-iddynt gael ffydd er eu galluogi i weithredu yn mhresenoldeb Duw, onide ni allant gael eu hachub. A'r hyn sydd yn cyfansoddi y gwir gwahaniaeth rhwng person wedi ei achub ac un heb ei achub yw—y gwahaniaeth yn ngradd ei ffydd—mae ffydd uu wedi dyfod yn ddigon perffaith i gydio mewn bywyd tragwyddol, ac nid ydyw eiddo y llall. Ond i fod dipyn yn fwy manwl, gadewch i ni ofyn—pa le y cawn afael ar gynddelw, i lun yr hwn y gellir ein tehygoli, mewn trefn i ni gael ein gwneyd yn gyfranogion o fywyd ac iachawdwriaeth? neu, mewn geiriau ereill, pa le y cawn afael ar fod wedi ei achub? o herwydd os cawn afael mewn bod wedi ei achub, gallwn gael gwybod heb lawer o anhawsdra beth raid i ereill fod er cael eu hachub.—Tybiwn na fydd yn fater o ddadl, na all dau fod sydd yn annhebyg i'w gilydd gael eu hachub; o herwydd yr hyn sydd yn cyfansoddi iachawdwriaeth un, a gyfansodda iachawdwriaeth pob creadur a achubir; ac os cawn afael mewn un bod wedi ei achub yn yr holl greadigaeth, gallwn weled beth raid i bawb ereill fod, neu fod heb eu hachub. Gofynwn, ynte, pa le mae y cynddelw? neu pa le mae y bod sydd wedi ei achub? Yr ydym yn penderfynu, ynghylch yr ateb i'r cwestiwn hwn, na fydd un ddadl yn mhlith neb sydd yn credu y Beibl, mai Crist ydyw: cytuna pawb yn hyn, mai efe yw y cynddelw neu safon iachawdwriaeth; neu, mewn geiriau ereill, ei fod yn fôd wedi ei achub. A phe byddai i ni barhau ein cwestiyno, a gofyn

pa fodd y mae efe wedi ei achub? yr ateb fyddai—o herwydd ei fod yn fôd cyflawn a santaidd; a phe byddai mewn rhywbeth yn wahanol i'r hyn ydyw, ni chawsai ei achub; o herwydd y mae ef achubiaeth yn ymddibynu ar ei fod yn gymhwys yr hyn ydyw, a dim arall; o herwydd pe byddai yn bosibl iddo gyfnewid yn y radd leiaf, mor sier y pallai ei iachawdwriaeth, ac y collai ef holl lywodraeth, gallu, awdurdod, a gogoniant, yr hyn sydd yn cyfansoddi iachawdwriaeth; oblegid y mae iachawdwriaeth yn gynnwysedig yn y gogoniant, awdurdod, mawredd, gallu, a'r llywodraeth a fedda y Jehofa, ac nid mewn dim arall; ac ni all un bod ei feddu ond ei hunan, neu un tebyg iddo. Fel hyn y dywed Ioan, yn ei epistol cyntaf, trydedd bennod, a'r ail a'r drydedd adnod, "Anwlyd, yr awthon meibion i Dduw ydym, ac nid amlygwyd etto, beth a fyddwn: eithr ni a wyddom, pan ymddangoso efe, y byddwn gyffelyb iddo; oblegid ni a gawn ei weled ef megys ag y mae. Ac y mae pob un sydd ganddo y gobaith hwn ynddo ef, yn ei buro ei hun, megys y mae yntau yn bur." Pahan puro ei hun, megys y mae yntau yn bur? O herwydd, os na wnant, ni allant fod yn debyg iddo.

Dywedodd yr Arglwydd wrth Moses, Lefiticus xix, 2, "Llefara wrth holl gynnulleidfa meibion Israel, a dywed wrthynt, Byddwch santaidd; canys santaidd ydwyf fi, yr Arglwydd eich Duw chwi." A dywed Pedr, epistol cyntaf, i, 15, 16. "Eithr megys y mae y neb a'ch galwodd chwi yn santaidd, byddwch chwithau hefyd santaidd yn mhob ymarweddiad: oblegid y mae yn ysgrifenedig, Byddwch santaidd; canys santaidd ydwyf fi." A'r Iachawdwr a ddywed, Matthew v, 48. "Byddwch chwi yn berffaith, fel y mae eich Tad yr hwn sydd yn y nefoedd yn berffaith."—Pe gofynai rhywun, beth yw'r achos o'r holl ddywedladau hyn? mae'r ateb i'w gael oddiwrth yr hyn a ddyfynwyd yn flaenorol o epistol Ioan, sef pan ymddangoso efe (yr Arglwydd), y bydd ei saint yn gyffelyb iddo; ac os na fyddant hwy yn santaidd, megys y mae yntau yn santaidd, ac yn berffaith, megys y mae yntau yn berffaith, ni allant fod yn debyg iddo; oblegid ni all un bod fwynhau ei ogoniant heb feddu ei berffeithderau a'i santeiddrwydd, ddim fwy nag y gallent deyrnasu yn ei deyrnas heb ei allu.

Mae hyn yn gosod allan yn eglur briodoldeb dywediad yr Iachawdwr, sydd yn ysgrifenedig yn nhystiolaeth Ioan, xiv, 12. "Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Yr hwn sydd yn credu yn eif, fi,

y gweithredoedd yr wyf fi yn eu gwneuthur, yntau hefyd a'u gwna, a mwy nâ'r rhai hyn a wna efe: oblegid yr wyf fi yn myned at fy Nhad." Trwy gymmeryd hyn mewn cyssylltiad â rhai o'r dywediadau yn ngweddi yr Iachawdwr, ysgrifenedig yn y ddwyfed bennod ar bymtheg, rhoddir eglurhâd mawr ar ei ymadroddion. Dywed, yn y 20, 21, 22, 23, a'r 24 adn., "Ac nid wyf yn gweddio dros y rhai hyn yn unig, eithr dros y rhai hefyd a gredant ynof fi trwy eu hymadrodd hwynt: fel y byddont oll yn un; megys yr wyt ti, y Tad, ynof fi, a minnau ynot ti; fel y byddont hwythau un ynom ni: fel y credo y byd mai tydi a'm hanfonaist i. A'r gogouiant a roddaist i mi, a roddais iddynt hwy; fel y byddont un, megys yr vdym ni yn un: myfi ynddynt hwy, a thithau ynof fi; fel y byddont wedi eu perffeithio yn un, ac fel y gwypo y byd mai tydi a'm hanfonaist i, a charu o honot hwynt, megys y ceraist fi. Y Tad, y rhai a roddaist i mi, yr wyf yn ewyllysio, lle yr wyf fi, fod o honynt hwythau hefyd gyda myfi; fel y gwelont fy ngogoniant a roddaist i mi: oblegid ti a'm ceraist cyn seiliad y byd."

Mae yr holl ddywediadau hyn wedi eu gosod ynghyd, yn rhoddi darluniad mor eglur o sefyllfa y saint gogoneddedig ag, y gallai iaith roddi—y gweithredoedd a wnaeth yr Iesu yr oeddynt hwy i'w gwneyd, a gweithredoedd mwy nâ'r rhai hynny a wnaeth efe yn eu plith a gawsent hwy gyflawni, a hynny o herwydd ei fod ef yn myned at y Tad. Nid yw efe yn dweyd y caent wneyd y gweithredoedd hyn mewn amser; ond y caent wneyd gweithredoedd mwy, o herwydd ei fod yn myned at y Tad. Dywed yn y 24ain adnod—"Y Tad, y rhai a roddaist i mi, yr wyf yn ewyllysio, lle yr wyf fi, fod o honynt hwythau hefyd gyda myfi; fel y gwelont fy ngogoniant." Mae y dywediadau hyn trwy eu cymmeryd yn gyssylltiedig, yn ei wneyd yn eithaf eglur am y gweithredoedd mwy ag oedd y rhai hynny a gredent yn ei enw ef i'w cyflawni, mai yn nhragywyddoldeb yr oeddynt i gael eu cyflawni, lle yr oedd ef yn myned, a lle y gallent hwy weled ei ogoniant. Yr oedd wedi dweyd mewn rhan arall o'i weddi, ei fod yn dymuno ar ei Dad fod y rhai hynny a gredent ynddo ef, gael bod yn un ynddo ef, megys ag yr oedd efe a'r Tad yn un yn eu gilydd. Ac nid wyf yn gweddio dros y rhai hyn (yr Apostolion) yn unig, ond hefyd dros y rhai a gredant ynof fi trwy eu geiriau hwynt, fel y byddont hwythau oll yn un; hynny yw, y rhai a

gredant ynddo ef trwy eiriau yr apostolion, yn gystal â'r apostolion eu hunain, fel y byddent oll yn un, megys yr wyt ti, y Tad, ynof fi, a minnau ynot ti; fel y byddont lwythiau un ynom ni.

Pa iaith a all fod yn eglurach nâ hon? Mae yn ddiau fod yr Iachawdwr yn golygu ei fod yn cael ei ddeall gan ei ddyscyblion, a llefarodd fel y gallent ei ddeall ef; o herwydd y mae yn mynegi wrth ei Dad, mewn iaith anhawdd ei chamsynied, ei fod am i'w ddyscyblion, hyd y nod yr oll o honynt, i fod fel ei hunan a'r Tad, oblegid fel yr oedd efe a'r Tad yn un, y gallent lwythau fod yn un gyda hwynt. Ac y mae yr hyn a ddywedir yn y 22ain adnod yn tueddu i sefydlu y grediniaeth hon yn fy sicr, os oes anghen am rywbeth i'w sefydlu. Dywed,—“A'r gogoniant a roddaist i mi, a roddais iddynt hwy, fel y byddont un, megys yr ydym ni yn un.” Fel pe dywedai, oddieithr i'ldynt gael y gogoniant a roddodd y Tad iddo ef, ni allent fod yn un gyda hwynt; o herwydd dywed iddo roddi iddynt y gogoniant a roddodd y Tad iddo ef, fel y gallent fod yn un; neu mewn geiriau ereill, i'w gwneuthur yn un.

Mae hyn yn llanw i fyny y mesur o hysbysrwydd ar y pwnc hwn, ac yn dangos yn dra eglur, fod yr Iachawdwr yn dymuno i'w ddyscyblion ddeall, eu bod i fod yn gyfranogwyr gydag ef yn mhob peth, heb eithrio hyd y nod ei gogoniant.

Nid yw braidd yn anghurheidiol yma i sylwi ar yr hyn a sylwasom arno yn flaenorok, fod y gogoniant sydd gan y Tad a'r Mab, yn bodoli o herwydd eu bod yn fodau cyfiawn a santaidd; a phe byddent yn ddiffygiol mewn un briodoledd neu berffeithrwydd a feddant, ni allai y gogoniant sydd ganddynt byth gael ei swynhau ganddynt hwy, o herwydd y mae yn ofynol eu bod hwy yn gymhwys y peth ydynt mewn trefn i'w swynhau; ac os rhydd yr Iachawdwr y gogoniant hwn i rywrai ereill, rhaid iddo wneuthur hyn yn y ffordd a ddesgrifir yn ei weddi ef at ei Dad—trwy eu gwneuthur hwy yn un ynddo ef, megys y mae ef a'r Tad yn un. Wrth wneuthur felly byddai yn rhoddi iddynt hwy y gogoniant a roddodd ei Dad iddo ef; a phan fyddo ei ddyscyblion yn cael eu gwneuthur yn un gyda'r Tad a'r Mab, megys y mae'r Tad a'r Mab yn un, pwy na wel briodoldeb dywediad yr Iachawdwr—“Y gweithredoedd yr wyf fi yn eu gwneuthur, chwisthau hefyd a'u gwneuch, a mwy na'r rhai hyn a wneuch chwisthau oblegid yr wyf fi yn myned at y Tad.”

Mae yr addysgiadau hyn o eiddo yr Iachawdwr yn dangos yn eglur i ni natur yr iachawdwriaeth, a pha beth a gynygiodd efe i'r teulu dynol pan y cynnygiodd eu hachub hwynt—iddo gynyg eu gwneuthur hwynt yn debyg iddo ei hunan, ac yr oedd efe yn debyg i'w Dad, cynddelw mawr yr holl fodau achubol; a bod unrhyw gyfran o'r teulu dynol yn cael eu tebygoli i'w llun hwynt, yw eu hachub; a hod yn anrhebyg iddynt yw eu dystrywio; ac ar y colyn mawr hwn y mae drws yr iachawdwriaeth yn troi.

Pwy na wel, ynte, nad iachawdwriaeth-yw effaith ffydd? o herwydd, fel ag yr ydym wedi sylwi yn flaenorol, mae yr holl fodau nefol yn gwithredu ar yr egwyddor hon; ac oblegid eu bod yn alluog i wneuthur felly y maent yn cael eu hachub, canys ni allal dim heblaw hyn eu hachub hwynt. Ac hon yw y wers y mae Duw y nefoedd, trwy enau ei holl brophwydi santaidd, yn ymdrechu ddygu i'r byd. O achos hyny y dywedir wrthym, mai heb ffydd amhosibl i'w rhyngu bodd Duw; a bod iachawdwriaeth o ffydd, fel y byddai yn ol gras, fel y byddai yr addewid yn sicr i'r holl had. Rhufeiniaid iv, 16. Ac Israel, yr hwn oedd yn dilyn deddf cyflawnder, ni chyrhaeddodd ddeddf cyflawnder. Paham? Am nad oeddynt yn ei cheisio trwy ffydd, ond megys trwy weithredoedd y ddeddf; canys hwy a dramgwyddasant wrth y maen tramgwydd. Rhufeiniaid ix, 31, 32. A dywedodd yr Iesu wrth y dyn a ddygodd ei fab ato, i fwrw allan y cythraul oedd yn ei boeni, "Os gelli di gredu, pob peth a all fod i'r neb a gredo." Marc ix, 23. Mae yr ysgrythyrau hyn, ynghyd â lluoedd o rai ereill a ellid ddyfynu yn gosod allan yn eglur y goleu yn yr hwn yr oedd yr Iachawdwr, yn gystal â Sânt y Dyddiau gynt, yn edrych ar gynllun iachawdwriaeth. Ei bod yn gyfundraeth o ffydd—dechreua gyda ffydd, a pharha trwy ffydd; a phob bendith a geir mewn cysylltiad â hi, effaith ffydd ydyw, pa un a berthyna i'r bywyd hwn neu i'r hwn a ddaw. I hyn y mae holl ddadguddiadau Duw yn dwyn tystiolaeth. Os oedd plant yr addewid yn bod, effeithiau ffydd oeddynt, heb eithrio hyd y nod Iachawdwr y byd. "Bendigedig yw yr hon a gredodd," meddai Elizabeth wrth Mair, pan yr aeth i ymweled â hi; "canys bydd cyflawniad o'r pethau a ddywedwyd wrthi gan yr Arglwydd." Luc i, 45. Ac nid oedd genedigaeth Ioan Fedyddiwr yn llai mater o ffydd; o herwydd er i'w dad Zacharias

grêdu, cafodd ei daro yn fud. A thrwy yr holl hanes o ddyfaïs bywyd ac iachawdwriaeth, mater o ffydd ydyw; yr oedd pob dyn yn derbyn yn ol ei ffydd—yn ol fel yr oedd ei ffydd, felly yr oedd ei fendithion a'i ragorfreintiau; ac nid oedd dim yn cael ei atal oddiwrtho pan fyddai ei ffydd yn ddigonol i'w dderbyn. Gallai gau safnau llewod, diffodd angerdd tân, dianc rhag min y cleddyf, dod yn gyf mewn rhyfel, a gyru byddinoedd i ffoi; gallai gwragedd, trwy eu ffydd, dderbyn eu plant meirwon eil-waith; mewn gair, nid oedd dim yn annhosibl gyda'r rhai a feddent ffydd. Yr oedd pob peth yn ddarostyngedig i Saint y dyddiau gynt, yn ol fel yr oedd eu ffydd. Trwy eu ffydd y gallent gaei gweledigaethau nefol, gweinyddiad angylion, cael gwybodaeth am ysbrydoedd y cyfiawn y rhai a bertfeithiwyd, am gymmanfa a chyñulleifa y rhai cyntaf-anedig, y rhai a ysgrif-enwyd yn y nefoedd, am Dduw, Barnwr pawb, am Iesu Cyfryngwr y testament newydd, a dyfod yn adnabyddus â'r drydydd nef, clywed a gweled pethau ag oedd yn annhraethadwy, ond ag oedd yn anghyfreithlawn i'w mynegi. Y mae Pedr, mewn golwg o allu ffydd, yn ei ail epistol, penod gyntaf, y cyntaf, yr ail, a'r trydydd adnodau, yn dweyd wrth Saint y dyddiau gynt—"Gras i chwi a thangnefedd a amlhaer, trwy adnabod Duw, a Iesu Grist ein Harglwydd ni; megys y rhoddes ei dduwiol allu et i ni bob peth a berthyn i fywyd a duwioldeb, trwy ei adnabod ef yr hwn a'n galwodd ni i ogoniant a rhinwedd." Yn ei epistol gyntaf, pennod gyntaf, y trydydd, pedwarydd, a'r pummed adnodau, dywed, "Bendigedig fyddo Duw a Thad ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn yn ol ei sawr drugaredd a'n hadgenedlodd ni i obaith bywiol, trwy adgyfodiad Iesu Grist oddiwrth y meirw; i etifeddiaeth anllygredig, a dihalogedig, a diddiflanedig, ac yn nghadw yn y nefoedd i chwi, y rhai trwy allu Duw ydych gadwedig trwy ffydd i iachawdwriaeth, parod i'w ddadguddio yn yr amser diweddfaf."

Mae y dywediadau hyn, wedi eu gosod ynghyd, yn dangos golygiadau yr apostol yn dra eglur, fel na ellir cael lle i gamsynied yn meddwl un dyn. Dywed fod pob peth sydd yn perthyn i fywyd a duwioldeb wedi ei roddi trwy y wybodaeth o Dduw a'n Iachawdwr Iesu Grist. Ac os gofynir y cwestiwn, pa fodd yr oeddynt i gael gwybodaeth o Dduw? (o herwydd y mae llawer o wahaniaeth rhwng credu yn Nuw a'i adnabod—y mae gwybodaeth yn cynnwys mwy nâ ffydd. A sylwch, fod pob peth perthynol i fywyd a duwioldeb yn cael ei roddi trwy y wybodaeth o Dduw) y mae yr ateb yn cael ei roddi—trwy ffydd yr oeddynt i gael y wybodaeth hon; a thrwy gael gallu trwy ffydd i gael y wybodaeth o Dduw, gallant gael pob peth arall perthynol i fywyd a duwioldeb.

Oddiwrth y dywediadau hyn o eiddo yr apostol dysgwn mai trwy gael y wybodaeth o Dduw yr oedd dynion yn cael gwybodaeth o bob peth perthynol i fywyd a duwioldeb—a'r wybodaeth hon oedd effaith ffydd; felly, y mae pob peth perthynol i fywyd a duwioldeb yn effeithiau ffydd.

Oddiwrth hyn gallwn ymestyn mor bell ag y bydd unrhyw amgylchiadau yn gofyn, pa un bynag ai ar y ddaear neu yn y nefoedd, a chawn allan mai dyma dystiolaeth yr holl ddynion ysbrydoledig, neu'r cenadon nefol, sef fod pob peth perthynol i fywyd ac iachawdwriaeth yn effeithiau ffydd, ac nid dim arall; palla dysgeidiaeth, doethineb, callineb, a phob peth arall fel moddion iachawdwriaeth, ond ffydd.—Dyma yr achos fod pysgotwyr Galilea yn gallu dysgu y byd—o herwydd eu bod yn ceisio trwy ffydd, ac yn cael trwy ffydd. A hyn yw yr achos fod Paul yn cyfrif pob peth yn dom ac yn sorod—y pethau oedd gynt yn elw iddo, a gyfrifodd efe yn golled; ie, a chyfrifodd bob peth yn golled, o herwydd ardderchogrwydd gwybodaeth Crist Iesu yr Arglwydd. Philipiaid iii, 7, 8, 9, a 10. O herwydd, er meddu y ffydd trwy yr hon y gallai fwynhau gwybodaeth Crist Iesu yr Arglwydd, cafodd ef ddyoddef y colled o bob peth; hyn yw yr achos fod Saint y dyddiau gynt yn gwybod mwy, ac yn deall mwy am y nefoedd ac am bethau nefol, na phawb ereill ynghyd, oblegid mae yr hysbysrwydd hyn yn effaith ffydd—nid yw idd ei gyrhaedd mewn un modd arall. A hyn yw yr achos fod dynion, mor fuan ag y collant eu ffydd, yn rhedeg i ymrysonau, cynhenau, tywyllwch, ac anhawsdrau; o herwydd mae y wybodaeth sydd yn tueddu i fywyd yn diflanu gyda ffydd, ond yn dychwelyd pan ddychwelo ffydd; oblegid pan y mae ffydd yn dyfod, mae yn dwyn ei gosgordd o gydymdeithion gyda hi—apostolion, prophwydi, efengylwyr, bugeiliaid, athrawon, doniau, doethineb, gwybodaeth, gwyrthiau, iechyd, tafodau, cyfieithad tafodau, &c. Mae yr holl rai hyn yn ymddangos pan y byddo ffydd yn ymddangos ar y ddaear, ac yn diflanu pan y byddo hi yn diflanu o'r ddaear; oblegid dyma effeithiau ffydd, ac y maent wedi bod, a byddant o hyd, yn ei chanlyn. O herwydd lle byddo ffydd, yno bydd y wybodaeth o Dduw hefyd, ynghyd â phob peth perthynol iddi—dadguddiadau, gweledigaethau, a breuddwydion, yn gystal â phob peth anghenrheidiol, mewn trefn i'r meddianwyr o ffydd gael eu perffeithio, a chael iachawdwriaeth; oblegid rhaid i Dduw gyfnewid, onide gwna ffydd lwyddo gydag ef. A gwna yr hwn a'u meddianno, trwyddi, gyrhaedd pob gwybodaeth a doethineb anghenrheidiol, hyd nes yr adwaeno Dduw, a'r Arglwydd Iesu Grist, yr hwn a ddanfonodd—adwaen y cyfryw yw bywyd tragywyddol. Amen.